

VĚSTNÍK

NÁRODOPISNÉ SPOLEČNOSTI
ČESKOSLOVENSKÉ PŘI ČSAV
A SLOVENSKEJ NÁRODOPISNEJ
SPOLOČNOSTI PRI SAV

1-2

1966

Věstník

NÁRODOPISNÁ SPOLEČNOST ČESKOSLOVENSKÁ PŘI ČSAV
SLOVENSKÁ NÁRODOPISNÁ SPOLOČNOSŤ PRI SAV

Číslo 1—2

1966

Některé otázky textologie folklóru

Karel Dvořák

Úvodem bych rád poznamenal, že se mi zdá nemyslitelné chtít dnes jakkoli uvažovat o otázkách folklórní textologie bez přihlídnutí k sofijskému referátu V. K. Čistova.¹⁾ Je totiž významný už svým teoretickým východiskem: poprvé soustavně podkládá úvahu o odlišnosti textově kritických problémů a metod vlastních folklóru od problémů a metod textové kritiky literární tím, že je vyvozuje ze speci-fičnosti folklóru (tj. z jeho synkrétičnosti a ústnosti) a z odlišnosti existence folklórních skladeb od tradice literární. Tak je například skutečně mimo veškerou pochybu, že do kompetence folklórní textologie patří už všechno to, co souvisí se získáním dokonalé, tj. co možná adekvátní fixace synkrétické ústní skladby. Jeho referát je však podnětný i tam, kde je méně přesvědčivý, povšechný. Jeho jistá nevyváženost záleží mimo jiné v tom, že některé otázky nižší textové kritiky řeší na konkrétních příkladech, zatímco mnohem důležitější a svízelnější partie o vyšší textové kritice se spokojují právě onou povšechností. Dále se mi zdá, že nezvykle a nikoli na prospěch věci rozšířil oblast textologie: jestliže mimo jiné pro ni například postuluje nutnost studovat zákony změn, jimž jsou podrobeny folklórní projevy při své ústní existenci,²⁾ vyvstává otázka, co vůbec ještě zbývá pro teorii a dějiny folklóru. Nelze se ubránit obavám, že takové rozšíření kompetence by mohlo mít vzápětí rozptýlenost, nesoustředěnost v práci. Každému, kdo je s věcí trochu obeznámen, je ovšem jasné, že se Čistovovo pojetí zakládá na zcela zvláštní povaze ruského folklóru (myslím především na záviděníhodnou tradici bylinnou), jakož i na specifických tradicích sovětské a vlastně už dřívější ruské folkloristiky³⁾ (zase mám na mysli zejména její dlouhou a vý-

raznou orientaci na studium vynikajících vypravěčských a zpěvác-
kých individualit, která podle všeho teprve v poslední době přestává
být tak preferována). Právě proto však vyvstává otázka další, zda
a do jaké míry jsou Čistovovy vývody přenosné a zobecnitelné.

Řekl bych však, že chtít se v dané chvíli soustředit polemicky
na tyto věci bylo by počínání ze všeho nejmíň plodné. Prospěšnější
nepochybně bude ověřit, doplnit a domyslit to, co může posunout
kupředu konkrétní textově kritickou metodiku. Zdržel bych se proto
především u některých otázek nižší textové kritiky.

Čistov připouští možnost emendovat textovou koruptelu, která
spadá na vrub interpreta folklórní skladby. Bude snad s užitkem,
přezkoumáme-li tuto možnost, uvážíme-li meze, kam až se lze v emen-
dacích odvážit. Uvedu příklad: Holas ve své sbírce⁵⁾ zaznamenal
v Čimelicích píseň, kteráarážaráží podivnou směsí hanáckého a jiho-
českého dialektu. Přesto sběratel vyslovil domněnku, že jde o zlidov-
vělý text Rubšův. Druhá strofa písně zní takto:

Vzali mě na examente,
pověz, pověz, kakraholte.
(: Fluchtr Hanák Šverinoch,:)
a já dycky sepna ruke:
leber Gott, ach leber Gott.

Slovo Šverinoch, obsahující asociaci na jméno známého pruské-
ho vojevůdce, vysvětlitelnou tím, že se v první strofě mluví o prus-
kém husaru s dragónem, kteří zajali a vyslýchají Hanáka, nedává
samo o sobě ani v kontextu smysl. Věc se vysvětlí, přihlédneme-li
ke skutečné předloze Holasova variantu, již je Kužníkova skladba
Ouzkosti Hanáka v podezření, že jest špehýř.⁶⁾ Strofa zde má toto
znění:

Vzale mě na hexamente,
pověz, pověz, kakramente —
Flochter Hanák, švere Not! (tj. schwöre Not!)
A já decke sepna roce: Leber Gott!
Ach leber Gott!

Vyvstává otázka, zda by byl příští editor oprávněn restituovat tento očividný zpěvákův lapsus.⁷⁾ Osobně bych o tom pochyboval: jednak není jisté, zda se tu zpěvák nepřidržel znění, už ustáleného místní tradicí, jednak — a to je rozhodující — by bylo zcela logické restituovat podle Kužníkova znění i řadu dalších míst. Výsledkem by byl umělý útvar, který v tradici nikdy neexistoval. Za zcela vyložený bych pak pokládal editorský zásah do textu německé pohádky z Pošumaví;⁸⁾ v tomto variantu typu AT 550 — 551 je kouzelný pták pojmenován Venus. Jde zřejmě o zkomolení původního názvu Fénix. Že se však nejedná o individuální lapsus vypravěčův, lze bezpečně prokázat tím, že se jméno v téže nebo zvukově blízké podobě (např. Famus apod.) vyskytuje ve variantech rakouských. Emendace by tedy text pohádky ochudila o jeden z výrazných znaků, který ji lokalizuje do vypravěčské tradice jisté oblasti.

Plně lze souhlasit s Čistovovým názorem doloženým instruktivními příklady, že je možné a nutné sáhnout k emendacím tam, kde koruptelu prokazatelně zavinil sběratel nebo vydavatel. Uvedu další výmluvný doklad: Píseň č. 209 Rittersberkovy dosud kriticky nevydané sbírky⁹⁾ má tento zřejmě porušený incipit:

Co jsou nám hoši ňáci dokázali . . .

Přímo se nabízí poměrně snadná emendace:

Co jsou nám Hosíňáci (tj. chlapci z Hosína) . . .

Podobně bych neváhal textově restituovat — třebaže by tu šlo o zásah mnohem radikálnější — jeho popěvek č. 110:

Smál se, smál,
trávy se držel,
tráva se s ním utrhla
tráva se s ním utrhla
a on seděl tak zhola.
Smál se, smál, trávy se držel.

V materiálu, získaném na úřední příkaz terénním sběrem, jehož, jak víme bezpečně, Rittersberk užil, zní totiž popěvek takto:

Sral, sral, sral,
trávy se držel;
tráva se mu utrhla
a on upad do hovna,
zamazal si prdel.

V Rittersberkově znění se už nápadně neobratný čtvrtý verš sám o sobě zdá nasvědčovat tomu, že nejde o původní lidový variant, který snad existoval vedle variantu, dochovaného v guberniálním sběru. Domněnka, že tu Rittersberk retušoval text z moralistních ohledů, se pak posiluje v jistotu tím, že popěvek ve znění, přesně shodném s jeho předlohou, obsahuje i sbírka Jeníka z Bratřic¹⁰) pod č. 114.

Protože Rittersberk, jinak vcelku poměrně velmi spolehlivý — jako osvícenec chápal totiž na rozdíl od preromantiků lidovou píseň jako dokument, nikoli jako estetický projev, který možno a nutno „zlepšovat“ do ideální podoby — i v několika dalších případech přece jenom couvl před tlakem moralistní cenzury, nutí k zamyšlení také jeho píseň č. 181, jejíž první strofa zní takto:

Když jsem šel silnicí,
potkal jsem dívčici;
já jí dal dobrý den,
ona hned: vyndej ven
z kapy cvoky, cvoky, z kapy cvoky.

Jeníkova sbírka ji má totiž pod č. 25 v této podobě:

Když jsem šel silnicí,
potkal jsem dívčici,
ona nesla v ruce turky, turky,
já jí dal dobrej den,
ona hned: vyndej ven
z kalhot kulky, kulky, z kalhot kulky.

Textově kritická úvaha je tu znesnadněna tím, že píseň existuje jenom v těchto dvou známých variantech: Je tu tedy velmi úzká a nespolehlivá základna pro srovnávání a to samo o sobě vybízí

k obezřelosti v závěrech. Co padá na váhu, je výstavba Rittersberkova textu: v jeho výpovědi nepociťujeme žádnou mezeru; smysl posledního verše citované strofy je právě tak jasný a přirozený jako v korespondujícím znění Jeníkově; výraz cvoky by se mohl jevit jako nepůvodní, podezřelý jenom dnešnímu jazykovému povědomí, protože v lidové mluvě je bezpečně a hojně doložen;¹¹⁾ obě Rittersberkovy strofy si rytmickou výstavbou veršů i jejich rýmovým sepětím přesně odpovídají: jejich shodná faktura není tedy patrně výsledek vydavatelova zásahu, ale spíš nápěvového frázování; pětiveršová strofa s posledním nerýmovaným veršem sice v české lidové písni nepatří k nejfrekventovanějším útvarům, je však přece jenom dostatek doložena.¹²⁾ Je třeba dále uvážit, že u podobných kryptadických folklórních projevů existují nezřídka v okruhu variantů jedné a téže skladby celé stupnice poloh od drsné až po zcela „nevinnou“. Přitom bychom si někdy bez znalosti drsného variantu ani nepovšimli, že druhá krajní poloha vlastně vůbec není jen tak prostě „nevinná“, to jest, že má zastřený, jinotajný význam. Odvážil bych se dokonce vyslovit názor, že tu máme co dělat s obdobou kontrafaktor, to znamená, že varianty zmíněných rozličných poloh vznikaly záměrně: počítalo se s tím, že „nevinné“ znění bude vnímáno na pozadí drsného; z této asociativní vazby pak vyplýval jeho zvláštní estetický účín. Domnívám se, že je tomu tak i v našem případě: Rittersberkův variant, zdá se, navozuje dráždivou otázku, co to bylo za dívčici a zač vlastně chtěla peníze. Všechno tedy nasvědčuje tomu, že tu jde s velkou pravděpodobností o dva autentické varianty téže lidové písně. Pro případnou restituci Rittersberkova znění rozhodně schází jakékoli únosné zdůvodnění.

Zdržel jsem se u tohoto příkladu záměrně poněkud déle, protože se dotýká velmi závažné a ožehavé věci. Je především známo, že klasické folklórní sbírky silně zkreslují skutečnost, zejména pokud jde o projevy kryptadické povahy, a to jednak tím, že je buď vůbec eliminují, nebo, pokud je otiskují, retušují je v různém stupni. Chtěl jsem proto přispět k tomu, aby se našla bezpečnější kriteria a vypracovala jemnější metoda jejich emendace nebo restituce. Kromě toho mne vedl záměr upozornit v této souvislosti na potřebu studia kryp-

tadií, která se pořád ještě obchází se setrvačnou prudérií. Sotva kde jinde je potřebí takové uvážlivosti a textologicky tak přesně ověřených podkladů; vlastní problematika tohoto studia se už ovšem možností textologie vymyká.

Naše zkušenosti se plně shodují s Čistovovým názorem, že k emendacím poskytují namnoze lepší podmínky a bezpečnější vodítko a oporu folklórní texty básnické, a to svou rytmickou organizací, rýmovou vazbou apod. Jak je tomu, jde-li o prózu, tj. o sběratelské a editorské zásahy do vypravěčských útvarů, jejichž slovesná výstavba se nevyznačuje takovou mírou vázanosti? Úvahu navodím zase příklady, a to z pohádkové sbírky Kuldovy.¹³⁾ V pohádce č. 22 zní místo, o které nám jde, takto:

„Jura povídal“: „Já půjdu k fojtovi na ořechy“.

Navečer se rozešli. Jura natrhal těch ořechů a šel za kostelem do kostnice a louskal jich tam. Tam měl čekat svých bratrů. Hlídači slyšeli v kostnici louskat; mysli, že straší. Pana faráře v místě nebylo, ten býval v sousední osadě. Šli tedy k fojtovi a prosili ho, aby s nimi šel do kostnice, že tam straší. Fojt povídal:

„Jsem tak velice nemocný, že nemohu ani na nohách stát; žádný lékař mi nemůže pomoci“.

Naproti tomu Kuldův přímý záznam vyprávění měl toto znění:

„On povídal: „Já půjdu k velebnému pánu na ořechy.“

To se rozešli navečer. Natrhal těch ořechů a šel do kostnice a lúskal jich tam a čekal těch svých bratrů. Vartíři slyšeli v kostnici lúskat, mysli, že straší, i šli k velebnému pánu a prosili ho, aby tam šel, že tam straší. On povídal:

„Jsem tak velice nemocný, že nemohu ani na nohách stát, žádný lékař mi nemůže pomoci.“

V pohádce č. 35 si Kulda dovolil úpravu nesrovnatelně radikálnější. Jde o variant typu AT 570, v němž hrdina mimo jiné má za úkol pást královo stádo zajíců. Aby je nepřivedl zpět v plném počtu, pošle král dceru, aby na něm jednoho vyloudila.

„Princka se převlékla za hardnici a šla kupovat zajíce. Kolář jí ho nechtěl za žádný peníz odprodat, ale když velice prosila, slíbil jí dáti jednoho zajíce, bude-li čtvrt hodiny skákat, jak jí bude pískat. Princka si myslila, že jí kolář nezná, a svolila na to. Kolář pískal hned zdlouha, hned zčerstva, a princka točila se a skákala až k smíchu. Když byla hodně udýchána a unavena, dal jí jednoho zajíce . . .“ Pak se za hrdinou vypraví královna a epizoda se v obměně opakuje.

V původním zápise¹⁵⁾ však obě dostaly po zajíci za to, že se s kolářem vyspaly pod keřem. Jak je patrné, Kulda tentokráte vyměnil celou popisnou pasáž, která — nebýt kontroly zápisem — sama o sobě nenavazuje nejmenší podezření z nepůvodnosti. Třebaže ji měl moderní Kuldův editor poruce, zdálo by se, že je naprosto spolehlivou oporou pro textovou restituci, nesáhl k ní ani v prvním případě, kde se nabízí velmi jednoduchá operace. Soudím, že si počínal správně. Tím se volky nevolky ocítám v polemice s Čistovem, který vytýká¹⁶⁾ reedicím Afanasevovy sbírky, že se při nich postupovalo ve zcela obdobných případech právě tak, jako zjišťujeme u nového vydání Kuldy. Argumentuji takto: Všecky sbírky prozaického folklóru, poručené v době, kdy ještě nepřevládala pozitivistická metodika sběru (u nás například před koncem 80. let minulého století, kdy s touto orientací sbíral na Valašsku V. Tille, přičemž jeho metodika zdaleka ne pro všechny byla ještě značně dlouho poté pravidlem), ba řekl bych radši: v době, kdy se ještě nepoužívalo pro zápis přístrojů, reprodukuje skutečnou podobu vyprávění jenom s jistotou, tu větší, tu menší mírou autentičnosti. Z toho plyne, že sběratelovy dodatečné retuše zápisu nebo odchylky tištěného znění od zápisu, jehož přibližnosti si při omezených technických možnostech nemohl nebýt vědom, nemusí ještě znamenat další zhoršení textu. Právě naopak: na základě zkušenosti, znalosti vypravěčské tradice, zvyklostí a prostředků mohl sběratel i dodatečně (což se ovšem nevztahuje na naše příklady z Kuldy) výsledné znění přiblížit k původní verzi vypravěčově; ani zápis v takových případech tedy neposkytuje dosti bezpečnou oporu pro restituci výsledného znění. Lze tedy říci: i když jsou poruce terénní zápisy, restituovat podle nich tištěné sbírky by znamenalo

„zlepšovat“ jedno neautentické znění zněním jiným, snad autentičnosti bližším, ale přece jenom nepůvodním. Výsledkem by byl text rovněž umělý, který ve skutečnosti nikdy neexistoval. Zdá se mi tedy, obecně řečeno, radné neměnit při reedicích prozaických folklórnických sbírek ze zmíněného období jejich text v tomto smyslu; emendace toho druhu, jak bylo naznačeno u Rittersberkovy písně č. 209, jsou ovšem i tu zcela na místě, právě tak jako bude pro editora samozřejmé, aby do aparátu zahrnul všechno, co umožní lépe si představit původní znění. Soudí totiž, že tento ediční postup odlišuje materiál folkloristův od materiálu literárního vědce.

Přecházím k otázkám vyšší textové kritiky, jimž Čistov věnuje 5. kapitulu svého referátu. I zde se vyznačuje uvážlivostí a snahou vyloučit subjektivní momenty při pokusech stanovit, zda ta která skladba patří do folklóru či nikoliv. Pohříchu tu však mají jeho úvahy toliko povšechně prohibitivní ráz a vyznívají poněkud skepticky. Kromě zmínky o Putilovových výsledcích při odhalování „skrytých přetisků“ a o Uchovově metodě atribuce písňových žánrů (pro jejíž aplikaci nejsou v našem materiálu předpoklady) nenaznačil totiž ani na jednom příkladu konkrétní postup, který by mohl vést k přijatelným výsledkům při určování „folklórnosti“. Jsem dalek toho, abych si ho osoboval suplovat; na několika příkladech se zase jenom pokusím naznačit, jakým směrem se berou úvahy o těchto možnostech.

K daleko nejfrekventovanějším typům německé lidové prózy z území našeho státu patří pohádka Kovář/švec/a čert/AT 330/. Mezi jejími zatím zachycenými dvaceti varianty poutá zvláštní pozornost text *Der Schmied von Hatessenreuth*,¹⁷⁾ a to kromě jiného zejména těmito motivy:

Jeho hrdina si při práci prozpěvuje:

„’s Eghaland is daitsch,
u daitsch mou ’s aa bleim,
u möist i alln Bäiman
au Schödl a/n/ treibm.“

Kristus mu děkuje za pohostinství: „Du bist ein wackerer Deutscher, ein Mann, der die deutsche Gastfreundschaft in Ehren hält und sie treulich pflegt. . .“. Když si pro něho přijde Smrt a on jí vysvětluje, proč by ho měla ještě nechat žít, namítá mu: „. . . was kümmern mich jetzt deine Tschechen, deren hussitische Väter wohl einst meine besten Gesellen waren. . .“. Konečně jeden z pomocníků Smrti, které vysílá, aby zlomili kovářův odpor, je Apoplexius (český ekvivalent by byl asi Mrtvičák). Původ této kuriózní a odjinud naprosto nedoložené postavy je rázem zřejmý, uvědomíme-li si, že sběratel byl lékař. Také ostatní motivy nemají v celém okruhu variantů tohoto typu nejmenší obdoby. Nadto spolu významně korespondují, velmi výrazně podbarvují text. Tendence, jichž jsou nositelem, není v autentickém německém folklóru rovněž doložena; jestliže se tu a tam v pověsti nebo ve švanku — a je těch případů vcelku překvapivě málo — vyskytne protičeský satirický osten nebo pointa, má to vždycky docela jiný smysl. Zmíněné motivy byly tedy do textu záměrně vsunuty, znění vzniklo uměle hrubým přepracováním tradičního sujetu. Pro folkloristu je bezcenné, nanejvýš může posloužit jako nepřímé svědectví o hojné frekvenci typu.

Jinak bude vypadat textově kritická úvaha v případě německého humanisty Johanna Butzbacha, který jako potulný scholár prožil kolem r. 1940 šest let v Čechách a vložil do své latinsky psané autobiografie mnoho velmi přesných pozorování kulturně historické a etnografické povahy. Kromě několika pověstí, jejichž lidová provenience je mimo jakoukoli pochybu, obsahuje jeho *Hodoporicon* i delší vyprávění o medvědu, který z vděčnosti zachránil kuchaře z hladomorny. Nelze postřehnout, že vyprávění má některé názvuky na skupinu pohádek o vděčných zvířatech; na základě toho je také Butzbachův moderní editor¹⁸⁾ za pohádku jednoznačně prohlásil. Pokusil se dokonce rekonstruovat její genezi a migrační pohyb, spojený s variačními proměnami: základem je prý budhistické podání, které se dosti přímočaře transformovalo do předpokládané folklórní šváb-ské redakce, jež pak byla náboženskými emigranty přesazena do Čech. Není tu možná podat než výsledky podrobnější analýzy,¹⁹⁾

kteřá měla ověřit tuto hypotézu. Ukázalo se při ní, že argumentace stojí na velmi vratkých nohách. Naše vyprávění především vůbec nepatří k variantám zmíněné skupiny pohádek: jeho povšechná shoda s nimi je příliš vágní, poněkud bližší podobnost se snad jeví jenom u některých zcela bezpodstatných motivků. Schází tu tedy fakticky jakákoli opora ověřeného srovnávacího materiálu. Svou kvalitou jsou zmíněné motivy irelevantní, bezpříznaké v tom smyslu, že mohou pocházet právě tak dobře z ústní jako z literární tradice. Zdá se proto, že jediné kritérium pro posouzení, zda jde o folklórní znění, lze najít v motivické výstavbě. Mimo jiné přitom padají na váhu dvě okolnosti: Zřetelný kompoziční šev na rozhraní dvou motivických komplexů, na něž se člení výstavba povídky, není jako v pohádkách překlenut samou logikou děje, ale úvahovou konstrukcí vypravěčovou. Příběh pak končí působivým gestem v plném smyslu tohoto slova (k smrti uštvané zvíře prosebně zvedá tlapy), které má podtrhnout smysl nevyplývající ze samého děje (samo o sobě zakrouhlené vyprávění je totiž toliko součástí vyššího kontextu, který ilustruje krutost feudála); v pohádce naproti tomu dějová pointa zpravidla úzce souvisí s její ideou (ve zmíněném okruhu pohádek je to odsudek lidské nevděčnosti, stupňovaný kontrastem k chování vděčných zvířat). Zdá se tedy, že co do výstavby tu máme spíš co dělat s renesanční novelou a že je tedy radno, byť i s pocitem lítosti, krásné Butzbachovo vyprávění vyloučit nejen z folklóru českého, nýbrž z folklóru vůbec.

Ještě jiným směrem konečně orientuje textově kritickou metodu — tentokrát je totiž úvaha spojena s genetickým aspektem — poslední příklad. Jak je známo, patřil A. Wesselski k zvlášť bojovným zastáncům teorie o závislosti folklórní prozaické tradice na literatuře. Jde u něho o tak vyhraněný názor, že jeho pohádkoslovné studie nezřídka k folklórní tradici buď vůbec nepřihlízejí nebo ji považují málem za zanedbatelnou. Práce pro něho v konkrétním případě prakticky končí, když našel nejstarší literárně fixované znění zkoumaného textu. Nepoložil si totiž nikdy otázku, zda by bylo možné předpokládat, že se v něm nějak reflektuje předchozí ústní tradice.

Tak je tomu i v bohatých komentářích k jeho sbírce *Märchen des Mittelalters* (1925). Zajímají nás z ní z našeho hlediska dva texty: č. 28, *Pramen života* (AT 550) a č. 39, *Kovářovy čtyři groše* (AT 921 B). Obě pohádky jsou dobře vyprávěné, totiž sujetově ucelené; zvláště pro charakteristiku druhé by se dalo užít termínu finské školy „normální forma“. Obě jsou rovněž bohatě doloženy jak v literární, tak i v ústní tradici. Pro odpověď na otázku, jaký je poměr obou těchto variantů, vzatých Wesselskim ze středověkých povídkových svodů, k ústnímu podání, neposkytuje oporu kvalita motivů, v tom případě spíš lze říci sujetů, ani jejich kompozice. Zdá se, že určující moment tkví tentokrát v rovině konkrétní stylistické výstavby. Podle ní posuzováno představuje u druhé pohádky — novely její literární znění patrně východisko ústní tradice. Naproti tomu u první kouzelné pohádky je tomu ještě pravděpodobněji spíš naopak: osobně si ji nedovedu představit jinak než jako ochuzeně podaný předchozí ústní variant: právě tak jako je motivicky jistým způsobem redukován (ale to samo o sobě, jak řečeno, není zde spolehlivé kritérium), je i stylisticky nezvykle strohý, posuzujeme-li jej podle komplexu všech folklórních textů téhož typu. Málem připomíná regist, který by si z ústního znění pořídil dnešní badatel.

Pokusím se shrnout. Šlo mi o to, abych naznačil metodiku postupu při řešení některých otázek vyšší textové kritiky. Jsem si ovšem vědom, že předvedené výsledky zkoumání jsou značně hypotetické. O něco bezpečnější by mohly být tam, kde by zkoumaný materiál dovolil současně uplatnit víc kritérií; naznačenými se totiž jistě nevyčerpá počet možných a v budoucnu rozhojnitelných. Že by se však ve folklórní textologii dala hypotetičnost zcela vyloučit, nepovažuji za pravděpodobné. Zůstane jí nepochybně vždycky poznamenána víc než textologie literární. Příčina nevězí jenom tam, kde ji jinak zcela správně hledá Čistov, tedy například v nedostatečné znalosti folklórní poetiky, v jejímž důsledku je badatel prozatím nucen spoléhat se na vlastní zkušenost v míře větší než je žádoucí. Řekl bych spíš, že tkví v samé povaze folklórního materiálu. Provedené analýzy snad sdostatek jasně daly výraz přesvědčení, že je

ve folklórní textologii — mimochodem řečeno, je-li to ještě vůbec textologie: nedovedu si totiž představit folkloristu netextologa, který by takto nepracoval — nemyslitelné chtít se obejít bez srovnávacího hlediska, uplatněného mnohem širě a jinak, než v textové kritice literární. Ta přece pracuje s texty téhož autora, které sice mohou být spolehlivé v různém stupni, ale přece jenom jsou v jiném smyslu v jedné rovině navzájem srovnatelné. Ve folklóru naproti tomu máme u textů téže skladby co dělat s varianty, pocházejícími od různých „autorů“. Ani u znění sobě nejbližších, nejpodobnějších nemá folklorista prakticky nikdy dánu evidenci o jejich genetické souvislosti. Je pro něho nemyslitelné chtít konstruovat stemma. Nemůžeme tedy srovnávat konkrétní variant s jiným konkrétním variantem, ale pracovat s ním vždycky jenom na pozadí všech variantů, jimiž je realizována skladba, ba často jenom na pozadí typu, což není v podstatě než jakýsi model skladby, vzniklý abstrakcí, totiž sumární projekcí všech variantů téhož okruhu. Soudím, že kromě důsledků, jež teoreticky vyvozuje Čistov ze specifičnosti folklóru pro jeho textologii, je právě tak potřebí domyslet i tuto okolnost. Přes to, co bylo právě řečeno, bylo by nesprávné propadat skepsi tváří tvář této nepříznivé skutečnosti. Právě naopak lze z ní čerpat pobídku ke snaze hledat při řešení konkrétních problémů jemnější, lépe podložené a teoreticky zobecnitelné postupy, jak se dobírat stále bezpečnějšího poznání.

Poznámky:

- 1) Sovremennye problemy tekstologii russkogo fol'klora. Doklad na zasedanii Edicionno — tekstologičeskoj komissii V. Meždunarodnogo s'ezda slavistov, Moskva 1963.
- 2) o. c. str. 16 n.
- 3) Bez znalosti této tradice by pro nás bylo rovněž zhola nepochopitelné, proč by měla být pověst tak důležitý textologický problém (str. 19). Z hlediska textové kritiky, jak jí rozumím, patří tuším právě naopak k věcem nejméně obtížným.
- 4) o. c. str. 40.

- 5) České národní písně a tance III, 1909, č. 247b.
- 6) Otištěna ve Fryčajově Muze moravské 1813, str. 431.
- 7) Srovnej také P. Eisner, Malované děti, 1949, str. 111 n. Eisner na základě správné divinace restituoval Holasovo znění ještě než jsem ho za tisku knihy mohl upozornit na Kužníkovu předlohu.
- 8) Otištěna u G. Jungbauera, Böhmerwald — Märchen, 1923, č. 2.
- 9) České národní písně, 1825.
- 10) Rozmarné písničky, vyd. J. Markl, 1959.
- 11) Srov. například přísloví: Kdo má cvoky, podpírá si boky (tj. furiantsky se vypíná); Čelakovský, Mudrosloví, vyd. K. Dvořáka 1949, str. 205.
- 12) Srov. jenom ze začátku Holasovy sbírky č. 127 a zejména č. 226:

Věneček nemůžeš pořád mít,
vrkůček nemůžeš pořád plíst:
jak ráno vstaneš,
vlasy podvineš
pod čepec, pod čepec, pod čepec.
- 13) Pohádky a pověsti z Rožnovska, vyd. O. Sirovátka, 1963.
- 14) Vydavatel jej otiskuje jako č. 177.
- 15) Tento Kuldův zápis Sirovátka pohříchu do edice nepojal.
- 16) o. c. str. 38n.
- 17) Eine Legende(!) aus dem Egerland von Dr. Michael Urban, Böhmerwald 1, 1899, str. 102n.
- 18) Horst Preiss, Böhmen, wie es Johannes Butzbach von 1488—1494 erlebte. Veröffentlichungen des Collegium Carolinum, Hist. — Phil. Reihe Bd. 4, München 1958.
- 19) Odkazuji na svou studii v Českém lidu 51, 1964, str. 72n.

MATERIÁLY Z KONFERENCE NSČ

Výroční konference Národopisné společnosti československé, která se uskutečnila ve dnech 16.—18. března 1966 v Poděbradech, byla věnována problematice národopisného atlasu ČSSR. Vzhledem k tomu, že jde o záležitost, která patří k stěžejním úkolům československého národopisu, uveřejňujeme příspěvky i průběh diskuse pokud možno v co největší úplnosti. Z tohoto důvodu dochází k porušení některých ustálených oddílů Věstníku.

Redakce

ÚVODNÍ REFERÁT (Dr. Jaroslav Kramařík)

Vážení přítomní,

je tomu více než dva roky, kdy jsme se sešli na výročním zasedání v Uher-ském Hradišti. Hlavní pracovní náplní tohoto zasedání byla právě jako dnes příprava Národopisného atlasu ČSSR. Na dnešním zasedání bude třeba ukázat, jak práce na NAČSSR v rámci Národopisné společnosti československé v posledním roce pokročila, jaká je situace v národopisné kartografii vůbec, co se dělá u nás a jaké výhledy práce nás čekají do budoucna, a to především na půdě NSČ. V souvislosti s tím bych chtěl předložit výročnímu zasedání některé návrhy na uspořádání práce na NAČSSR v NSČ, na její organizaci a na její zabezpečení do budoucna. Chtěl bych podotknout zpočátku jen tolik, že NSČ bude i nadále jednou z nejdůležitějších složek, účastnicích se příprav národního atlasu. Vyplývá to nejen z jejího pracovního plánu, ale i z tradice a z toho, co bylo jí v tomto ohledu vykonáno. Je si třeba připomenout, že NSČ byla v určité době jedinou základnou, kde se konaly přípravné práce pro atlas, a nemohu při této příležitosti nezpomenout zásluh doc. dr. Stránské, která jak teoreticky, tak prakticky se zasazovala o jeho uskutečnění. Je třeba si uvědomit, že jde o dílo, které může dobře reprezentovat naši národopisnou práci, získat mnohé jak pro národní kulturu, tak pro obor sám. Je potřebí odložit všechna nedorozumění mezi institucemi a jedinci, je zapotřebí naprosté otevřenosti, důvěry a především poctivé práce. NSČ vychází z názoru, že NAČSSR a vůbec národopisná kartografie je průvodní prací na syntetickém díle o dějinách kultury českého a slovenského lidu, že zdar tohoto díla je nejen věcí ÚEF a NÚ SAV, ale všech pracovníků v československém národopisu, a že ona chce také svým dílem k jeho splnění přispět.

Když jsem pročetl referáty z minulého našeho výročního zasedání, když jsem znovu přehlížel to, co bylo u nás v poslední době v oboru národopisné kartografie vykonáno, a kontroloval výsledky naší práce s prací v zahraničí, kterou jsem měl letos příležitost poznat na zasedání v Záhřebu, došel jsem k přesvědčení, že u nás není zdaleka situace špatná, ba že mnohé věci máme dobře promyšlené a že můžeme v brzké době dosáhnout výrazných úspěchů. Závisí to ovšem, jako v jiných případech, na dobré organizaci a především na každém z nás. Dovolte mně nyní, abych Vám podal zprávu o zasedání Stálé komise pro národopisnou kartografii, které se konalo letos 8.—10. února v Záhřebu, a mělo připravit půdu pro Národopisný atlas Evropy.

Že se konalo právě v Jugoslávii, nebylo náhodou. Jejím iniciátorem byl totiž profesor národopisu na záhřebské universitě B. Bratanić, známý zejména svými studii o orebném nářadí odborné veřejnosti; již od třicátých let pracuje B. Bratanić v oblasti národopisné kartografie a je předním činitelem Stálé komise pro národopisné atlasy (SIA). V živé paměti máme jeho návštěvu minulého roku u nás, kdy se zúčastnil výročního zasedání Národopisné společnosti československé, na němž byl zvolen jejím čestným členem a přednesl tu velmi podnětný příspěvek k našim snahám o národní národopisný atlas.

Organizační příprava konference byla dokonalá; bylo to vidět jak na počtu 35 účastníků z 23 evropských zemí, tak na samém průběhu konference. Samo jednání nebylo snadné; vždyť stav národopisné kartografie je v každé evropské zemi jiný. Týká se to jak rozpracovanosti národních atlasů, tak technického provádění.

Evropské země lze rozdělit podle stavu práce na národopisných atlasech celkem do tří skupin. V první skupině jsou země, kde již vyšla kartografická zpracování více či méně ve formě atlasů. Na prvním místě stojí co do obsahu i organizace Německo, kde od r. 1937 vychází Atlas der deutschen Volkskunde, vedle něhož byly vydány i regionální národopisné atlasy, např. Pesslerův pro Dolní Sasko a Kaiserův pro Pomořany. Základnou Atlasu německého národopisu je Deutsche Forschungsgemeinschaft a pracovním střediskem v současné době Ústav pro historický zeměpis na bonnské universitě. V Německé demokratické republice se o spolupráci stará Ústav pro německý národopis v Berlíně, respektive jeho Výbor pro národopisnou kartografii.

Velmi pokročilá je národopisná kartografie ve Švýcarsku, kde se zejména od počátku padesátých let pod vedením P. Geigera a R. Weisse rozvinula mohutná činnost. Patronát nad veškerou prací v tomto oboru má Švýcarská národopisná společnost. Také sousední Rakousko se dnes prezentuje široce i hluboce založenou kartografickou prací v národopise.

Vedle map v současné době vycházejícího Rakouského národopisného atlasu existují národopisné atlasy pro jednotlivé země, z nichž zejména hornorakouský byl znamenitým vodítkem a metodickou přípravou. R. 1949 vznikl v Ústavě pro zeměpis Horního Rakouska v Linci „Fragewerk für die volkskundlichen Karten am Atlas von Oberösterreich“ pod vedením E. Burgstallera, jednoho z předních teoretiků národopisné kartografie. Dnes je Rakouský národopisný atlas pod protektorátem Rakouské akademie věd a práci na něm řídí a mapy vydává „Wissenschaftliche Kommission für den Volkskundeatlas in Österreich“, která je zároveň součástí Společnosti pro národopisný atlas v Rakousku. První řada Rakouského národopisného atlasu vyšla r. 1959 a má vysokou technickou úroveň. Národopisná kartografie v Rakousku může nám být v mnohém příkladem a spolupráce s ní bude v budoucnosti nezbytná.

Vysokou úroveň vědeckou vyniká Švédský národopisný atlas (Atlas över Svensk Folkkultur), jehož první část, zobrazující otázky hmotné a sociální kultury, vyšla v r. 1957 pod redakcí S. Erixona, nynějšího předsedy SIA. Domnívám se, že švédský atlas, spojující snadno čtivé mapy s vytříbeným výkladem, může být i pro nás v mnohém vzorem.

V posledních letech se etnografická práce rozběhla plným tempem také v Sovětském svazu. V r. 1961 byl vytištěn Historicko-etnografický atlas Sibíře a v letošním roce mají vyjít první mapy Ruského historicko-etnografického atlasu. Vedle toho se pracuje na národních či regionálních národopisných atlasech na Ukrajině, v Bělorusku, v pobaltských republikách, v Moldávii, na Kavkaze; v základě jsou tyto atlasy napojeny na Ruský historicko-národopisný atlas, ale mají svou vlastní problematiku podle specifických podmínek.

Škoda, že se záhřebského zasedání nezúčastnili zástupci Polska, kde se v padesátých letech rozvinula široce založená etnografická práce; její průběh známe ovšem ze sešitů PAE i teoretických a metodických statí, publikovaných v polských časopisech.

V Holandsku se vykonalo v poslední době mnoho práce na dvou atlasech; jde o Atlas voor Nederland en Vlaams (společně s belgickými pracovníky) a Taalatlas von Noord — en Zuid — Nederland. Práci řídí Národopisná komise při Královské holandské akademii věd a Královská belgická komise pro národopis. Vedle map vyšly už i dva svazky vysvětlivek.

Ve stavu přípravné práce jsou národopisné atlasy v Maďarsku, Finsku, Dánsku, v Itálii a u nás.

Do první skupiny bezesporu náleží také pořadatelská země, kde vyšlo zatím 8 zkušebních map, věnovaných především otázkám tradičního zemědělství. Etnoložka atlas Jugoslávie vede komise předních vědeckých pra-

covníků v čele s prof. B. Bratanićem; práce se soustřeďuje v jeho univerzitním ústavu, kde se vydávají, shromažďují a zpracovávají dotazníky z celé Jugoslávie.

Nakonec bychom měli zařadit do této skupiny zemí ještě Francii, kde sice není zatím ústředního národopisného atlasu, ale kde vycházejí regionální etnolinguistické atlasy vysoké vědecké úrovně, jež budou v budoucnosti jistě základem atlasu národního. Bohužel ani zástupci francouzští nebyli přítomni na konferenci.

Intenzívně se rozbíhá v posledních letech kartografická práce v Maďarsku v souvislosti s celkovým rozmachem etnografie v této zemi. Připravuje se jednak národopisný atlas pro celou zem, jednak oblastní atlasy pro župy Szolnok a Baranya. Práce se soustřeďuje při Maďarské akademii věd a vede ji osvědčený badatel na poli etnografie J. Barabás.

Ve Finsku se začalo s kartografováním etnografických jevů již v roce 1936 zásluhou K. Vilkony. Dnes se připravuje Národopisný atlas Finska pod patronátem Státní komise pro humanistické vědy v rámci Literární společnosti; práci řídí výbor v čele s T. Vuorelou.

V Dánsku organizuje etnokartografickou práci etnologické oddělení Národního muzea v Kodani. Dánové mají v současné době připraveno 200 map z 2000 zkušebních.

Dva regionální atlasy jsou základem etnokartografické práce v Itálii: *Atlante Storico — Linguistico — Etnografico del Friuli*, jehož národopisnou část vede G. Perusini, a *Atlante Demologico Sardo*, v jehož čele stojí A. Cirese.

Národopisný atlas se připravuje dále v Rumunsku.

Krátce o stavu v těch zemích, jejichž zástupci byli na záhřebské konferenci, ale kde je etnokartografická práce doposud v plenkách nebo se nezačala.

Zde třeba na prvních místech jmenovat Portugalsko a Anglii. V Portugalsku se zabývá již po léta realizací národopisného atlasu známý badatel J. Dias, který vypracoval jeho projekt v roce 1948. Sám ve své práci velmi často uplatnil etnokartografickou metodu, ale doposud existují jen zkušební mapy o materiální kultuře. I tak je však v Portugalsku daleko lepší situace než v sousedním Španělsku. Linguistický atlas Pyrenejského poloostrova obsahuje jen málo národopisných otázek.

V Anglii se připravuje etnolinguistický atlas; v současné době se pracuje na mapě typů budov v severní Anglii. Střediskem činnosti je Institut of Dialect and Folk Life Studies na leedské universitě.

V Bulharsku existuje zatím pouze komise při Akademii věd; v Řecku se soustřeďuje etnokartografická práce v Ústavu pro národopis (Laographi-

con Archeion]); zamapováno je pouze rozšíření dvou řeckých lidových písní. V Norsku je prozatím materiál uložen ve sbírkách Norské národopisné společnosti. V Irsku není doposud žádné organizace ani plánu pro realizaci národopisného atlasu, přesto však Irská komise pro folklór a Irské národní muzeum v Dublinu sdružuje 400 laických dopisovatelů. Na konferenci byl ještě přítomen zástupce Turecka a Kypru, kde se etnokartografická práce teprve připravuje.

Několik slov k získávání materiálu pro atlasy. Téměř ve všech evropských zemích, kde se pracuje na národopisných atlasech, používá se vedle jiných metod metody dotazníkové, ba lze říci, že se tato metoda stala základem etnokartografické práce, i když přirozeně její zpracování vyžaduje odborníků znalých problémů na základě vlastního studia terénu, literatury, archívů a jiných pramenů. Nejvypracovanější systémy dotazníkových akcí jsou v Německu, Rakousku, Jugoslávii a Polsku a nyní také v Maďarsku. Ukazuje se, že tam, kde je dopisovatelská síť po kvalitativní a kvantitativní stránce dobře zajištěna, postupuje práce nejlépe vpřed. Vzhledem k připravovanému Národopisnému atlasu Evropy je zatím velkým problémem hustota dopisovatelské sítě v jednotlivých zemích. Počet dopisovatelů kolísá mezi počtem 1—40 na čtverec 20 km×20 km; k tomu přistupuje ještě ta okolnost, že maxima jsou právě v těch zemích, kde je po ruce i bohatá odborná literatura a jiné prameny, což jen rozdíly ještě zvyšuje. Přitom hrají svou úlohu přirozeně i faktory mechanické, tj. především rozloha země.

Kolísavost projevuje se i v měřítcích tištěných a pracovních map, ale zde třeba vycházet z velikosti země. Většinou však převládají malá měřítká 1:1 000 000 nebo 1:2 000 000 pro tištěné mapy. Podobně se různí i kartografické projekce podle potřeby a polohy země.

Daleko závažnější rozdíly jsou rozdíly ve značení etnografických jevů. Lze říci, že v tomto ohledu nebylo prozatím dosaženo nejmenší jednoty. Je proto akce Národopisného atlasu Evropy v tomto směru velmi důležitá, protože určitou, opakuji určitou, jednotnost může do značení v národních atlasech vnést; bude to mít zejména význam pro ty země, kde se teprve začíná nebo ještě nezačalo.

Nyní ještě k průběhu konference samé. Konferenci zahájil děkan filosofické fakulty Dr. P. Vranicki, který v projevu srbochorvatském a německém zdůraznil mezinárodní význam Národopisného atlasu Evropy a mezinárodní vědecké spolupráce vůbec. Potom podal předseda SIA prof. S. Erixon přehled práce této organizace. Prof. B. Bratanić poukázal ve svém projevu na nutnost koordinace v oblasti etnografické kartografie a na možnost spolupráce vědecké, technické i lidské. Základním předpokladem pro to je vytvoření určité jednoty ve způsobu práce a překlenutí rozdílů

mezi makro- a mikrokartografií. V tomto ohledu může právě připravovaný Národopisný atlas Evropy mnoho vykonat. Nakonec se prof. Bratanič zmínil o zkušebních mapách, zhotovených krátce před zahájením konference, na kterých bylo znázorněno rozšíření některých jevů tradičního zemědělství za využití materiálu švédského, finského, portugalského a jihoslovanského.

V diskusi k těmto úvodním referátům se účastníci konference vyslovili souhlasně pro práci na Národopisném atlasu Evropy; zároveň však tlumočili názor, že je třeba stanovit jednak blízký cíl, jednak úkoly do budoucna.

V odpolední části prvního dne zasedání byl předložen návrh budapešského účastníka J. Barabáse na organizační zajištění EA. Diskutovalo se zvláště o způsobu vyplňování návrhových map zástupci jednotlivých zemí; nutnou podmínkou bude, aby zástupce země podal náležité vysvětlení, jakým způsobem se materiál shromažďoval, z jakých pramenů byl čerpán, jak se mapa sestavovala, a dále, jak dosáhnout určitého vyrovnání v informátorské síti.

Dopoledne dalšího dne se diskutovalo o výběru prvních témat pro EA. Snahou bylo vyvolit taková témata, která jsou v mnohých zemích již rozpracována nebo lze na nich v dohledné době pracovat. Prof. Tokarev předložil návrh, že by v první řadě měly být kartografovány staré formy zemědělství, dále typy domů, otázka dědictví a zimní zvyky. Po delší diskusi, ve které vyjádřili svá mínění zástupci téměř všech zemí, byl sestaven návrh, který byl pak vyjádřen v rezoluci, schválené na odpoledním jednání.

Její první část se týká možností a základních otázek vzájemné spolupráce na poli národopisné kartografie. Účast na konferenci, praví se v rezoluci, svědčí o vědeckém významu a nutnosti této práce. Účastníci konference považují za nezbytné, aby se ve všech zemích, které zastupují, začalo pracovat, při čemž je třeba brát ohled na veškeré etnické celky v ní žijící. Účastníci jsou zároveň zajedno v tom, že poslání EA záleží i v jeho metodickém významu jako badatelského nástroje. Aby jevy mohly být dobře porovnatelné, nutno se soustředit na ty, které tkví svou podstatou v období předprůmyslovém. Atlas vyjádří především významné souvislosti a rozdíly z hlediska evropského, zatímco regionální zvláštnosti budou náležet do atlasů národních. Základní mapa EA bude v měřítku 1:4 000 000. Technické jednotlivosti bude řešit SIA.

Druhá část rezoluce se týká organizačního zajištění EA. Vedoucím orgánem EA je SIA, která vypracuje plány, provede práci a bude vydávat atlas. Organizační komise (OK) má se zásadně skládat z vedoucích práce v jednotlivých zemích. Nejprve mají být zpracována tři témata, na která

budou navazovat další podle návrhů podaných prof. Tokarevem a prof. Zenderem. Pro třetí fázi mohou být zvoleny další témata z nejrůznějších oblastí života lidu. Členové OK obdrží návrhové mapy s vyjádřením všech variant důležitých z hlediska evropského a zaznamenají na ně příslušné údaje. Současně rozhodnou podle možností a stavu bádání ve vlastní zemi, jakým způsobem se bude shromažďovat materiál. K vypracovaným mapám budou připojeny vysvětlivky o dokumentaci; v každém případě se má dát na vědomí, jakým způsobem byl materiál získán. Vysvětlivky mají současně obsahovat údaje o časovém údobí, o sociálním prostředí atd. Členové OK určí podle určité zásady počet výzkumných bodů ve své zemi. Návrhové či zkušební mapy budou vytištěny čtyřjazyčně, v němčině, angličtině, francouzštině a ruštině. Aby se dosáhlo nutného spojení a aby práce příznivě pokračovala, budou všechny příslušné problémy prodiskutovány na zasedáních OK, která se mají konat každoročně.

Třetí část rezoluce se zabývá výběrem témat pro EA. Účastníci se shodli na tom, praví se v rezoluci, že by se měla nejprve zpracovat tato témata: 1. orebné nářadí, 2. mlácení obilí, 3. výroční ohně. Jako podklad pro další práci byl přijat návrh prof. Tokareva, který stanovil tento postup: A) Zemědělské nářadí (orebné nářadí, ruční nástroje na zpracování půdy, sklizeň obilí, mlácení), B) stavby (stavební materiál, technika, půdorys a nárys obytného stavení, forma střechy, situace dvora, typy domu; dále podle doplnění prof. Diasem sídla), C) dědictví, D) zimní zvyky. O dalších tématech se bude jednat na příštích konferencích.

Účastníkům konference byl odevzdán ještě návrh na předběžný dotazníkový plán EA od prof. Zendera, který pro svou rozsáhlost nemohl být na konferenci probrán, a pokus prof. Tokareva o klasifikaci evropských domových typů.

To je ve stručnosti všechno hlavní o letošní záhřebské konferenci, které jsem se zúčastnil s dr. Mruškovičem a na níž jsme získali mnoho podnětů a mnoho cenných zkušeností z rozhovorů se zástupci jednotlivých evropských zemí.

Z celkového přehledu vidíme zcela jasně, že práce na národních národopisných atlasech postupuje všude zdárně tam, kde je organizována na půdě určité instituce, ať již akademické nebo univerzitní či v centrálním muzeu, a kde se opírá o dopisovatelskou síť. Pro naše poměry z toho plyne, že by práce mohla být velmi dobře rozdělena mezi ústavy ČSAV a SAV a mezi NSČ, a sice tak, že by ústavy Akademie zajistily svými odbornými kádry, hospodářskými a finančními možnostmi Atlas, zatím co Národopisná společnost československá by zajišťovala sběr materiálu dopisovatelskou akcí, která je nezbytnou oporou každého národního atlasu, a jak

jsem se již zmínil, tam, kde je dopisovatelská akce dobře organizována, tam i celkové výsledky jsou dobré.

Chci se proto v další části svého referátu zabývat především touto akcí, která již přinesla mnohé kladné výsledky, kterou však bude nutno do budoucna reorganizovat.

Nežli podám přehled toho, co se vykonalo v rámci této akce, chtěl bych říci, proč v současné době, a myslím, i do budoucna, je Národopisná společnost československá především povolána tuto akci provádět. Mluví proto jednak tradice, protože NSČ prováděla spolupráci s laickými pracovníky od počátku své existence a prováděla ji podle mého mínění dobře. NSČ byla vlastně dlouho jedinou platformou spojení odborných pracovníků s pracovníky laickými; tato spolupráce se dnes praktikuje ve většině našich akademických společností a většinou také ku prospěchu věci.

Jakkoliv v moderní době nastala ve všech vědních oborech značná specializace a ani ve společenských vědách nemůže již zdaleka do nejrůznějších oborů mluvit neoborník, přesto spolupráce s laickými spolupracovníky je stále nutná a v národopise zvláště. Nejde o ty laické spolupracovníky, kteří si osobují neoprávněně vysoké ambice, aniž mají dostatečnou přípravu, ale o řady poctivých zájemců, kteří své vědomosti dávají ku prospěchu věci, a většinou úplně zdarma. Těm třeba vyslovit dík a vážit si jejich práce a nemít k nim přezíravý poměr, jako se někdy děje. Je v duchu tradice NSČ, že s těmito obětavými lidmi měla vždy dobrý styk a bude jej neustále udržovat a prohlubovat, a to nejen z toho důvodu, že je na nich závislá práce na Národopisném atlasu, ale že NSČ celým svým povoláním je povinna podporovat vlastivědnou práci a přenášet výsledky svého oboru mezi široké vrstvy národa, což obyčejně tito lidé plní.

Ale vraťme se opět k otázkám atlasu. Je přirozené, že dotazníky zasílané laickým dopisovatelům plní jen určitou službu atlasu. Nemohou být jediným základem shromažďování dat nezbytných pro atlas, ty musí znát, shromažďovat a zpracovávat odborníci, ale jsou jednou z nejdůležitějších základů. Záleží na dobré organizaci, jak lze tuto základnu práce využít pro účely národopisné kartografie.

Jaká je dnes situace v tomto ohledu v českých zemích? Předně o síti dopisovatelů. Dnes máme na území Čech a Moravy celkem 370 dopisovatelů, což představuje přibližně průměrný počet 2 dopisovatelů na čtverec o straně 20 km. Ve srovnání se státy, kde je národopisná kartografie v plánu rozběhu je to přirozeně málo, a bude proto úkolem NSČ síť dopisovatelů v českých zemích rozšířit.

Síť je však kromě toho také dosti nerovnoměrná. Nebudu brát zatím v potaz bývalé německé pohraničí, které se bude zpracovávat trochu odlišně od starého českého sídelního území. Proberu od západu oblasti, kde

nám dopisovatelé schází. Je to především Klatovsko a přilehlá jižní část Domažlicka, málo je zastoupeno také Strakonicko a okolí Plzně. Skoro vůbec není zastoupeno Rakovnicko a Lounsko, okolí Prahy a Kralupsko. Uspokojivá situace není ve středním Polabí, zejména na Kolínsku, chudě je zastoupeno Královéhradecko a ani na Pardubicku není situace nejlepší. Velmi málo máme dále v Čechách dopisovatelů na Písecku, také na Českomoravské vrchovině bude třeba doplňovat dopisovatelskou síť. Řídké je rozložení dopisovatelských bodů na západní Moravě, na východ od Brna; nejhorší situace je v bývalých českých obalstech severní Moravy a Slezska.

Je proto nutno v nejbližší době se soustředit na rozšíření a doplnění této sítě, a to za pomoci našich muzeí. Apeluji zde na všechny členy ve vlastivědných a krajských muzeích, aby nám byli v tomto ohledu nápomocni, protože pomáhají tím nejen práci na atlasu, ale i vlastní činnosti a svému ústavu. Kromě toho očekáváme, že naši pracovníci v muzeích budou mít nad touto prací odborný dohled, i když přirozeně ne na úkor iniciativy informátorů. V poslední době rozeslala NSČ výzvu na některá muzea v tom směru a lze říci, že tato akce splnila své poslání; přihlásila se nejen muzea sama, ale označila i řadu možných spolupracovníků.

Síť dopisovatelů nemůže být ovšem jen co nejhustší, ale také co nejkvalitnější a stálá. To je druhá základní podmínka, bez které by dotazníkové akce nemohly splnit svůj účel. Je třeba nejméně do dvou roků zajistit pevné body, které by plnily všechny dopisovatelské požadavky a mohly by být označeny čísly. Vzorem v tom nám může být práce v Rakousku a v Jugoslávii.

Přejdu nyní k otázce dotazníků.

Nejprve o dotaznících, které NSČ dosud vydala. Byly to tyto:

1. Dotazník o nábytku, hlavně o sedadlech, kolébce, pryčně, o místech pro spaní čeledě v chlévech, o schránkách na obilí, o podhlavnících atd.
2. Návod k studiu lidového obydlí a oděvu: o místech na spaní, o rozšíření otevřeného ohniště, o místech, kde se jí, o místech, kam se věšely šaty, jsou tu doplňující otázky o kolébkách, o židlích, stolech, dále o dřevěné obuvi a o leknici.
3. Návod k studiu lidových staveb a oděvu: o polygonálních stodolách, o kožené obuvi, o huněné obuvi a o krpcích.
4. Návod k studiu lidového oděvu a obydlí: o šátcích a plenách, o svrchních přehozech a plédech, o obleku do deště, o svrchních mužských kalhotech, o zařízení obydlí, dále o zvycích a pověrách spojených s kolébkou, lůžkem, stolem a jinými kusy nábytku.

5. Návod ke studiu lidového života, který se týkal lidových názvů kraje, oblastí, přezdívek, některých otázek z oboru lidové výroby a čižby.
6. Návod k studiu lidového života, který se týkal výročních ohňů, svatojánské postýlky, dárků pro děti na Zelený čtvrtek, na Matěje, na svatodušní svátky, dále zvyků Barborek, Lucek a dalších postav: vomeťáček, Divé báby, Percht, Ambrože, Matičky Boží, postav štědrovečerních, Mikuláše atd.
7. Návod k studiu zpracování lnu, konopí, vlny a ručního tkaní.
8. Dotazník ke zjištění starých zemědělských soustav a pokračování dotazníku o tkaninách.
9. Dotazník ke zjištění obřadních, svátečních a příležitostných jídel a nápojů.
10. Dotazník o lidovém vyprávění.
11. Dotazník o lidovém figurálním sochařství.

Jak je vidět, volba témat až doposud záležela na osobách či osobě, které dotazníkovou akci vedli, na jejich iniciativě vlastní nebo blízkých spolupracovníků. Je s podivem, že tato akce v daleko větší míře nebyla využita řadou spolupracovníků, protože NSČ měla prostředky na vytištění dotazníků. Přesto se jí však podařilo vždy těchto prostředků, někdy i s největším úsilím, využít pro tuto akci.

Ačkoliv výběr témat byl celkem dosti individuální, přece obsahuje většinou otázky, na kterých se pracuje i jinde v evropských zemích; řada témat bude se hodit i pro spolupráci na Národopisném atlasu Evropy.

Pro příště je však nutné v souladu s prací ústavů ČSAV výběr témat přizpůsobit určitému plánu a zaměřit dotazníky na ta témata, která plánují jednotlivé obory a dát přednost těm, která by se dala co nejdříve zpracovat na mapu. Předpokládá to ovšem, aby navržená témata byla zpracována odborníky v soubory příslušných otázek, jako je tomu jinde.

Dosud byly vydávány dotazníky ve formě dvojlistu s vkládanými listy, poměrně velkého formátu s obsáhlým záhlavím, někdy různě upravovaným podle potřeby. Tyto dotazníky jsou však málo vhodné pro manipulaci. Zpracovatel musí odpovědi rozepisovat, protože dotazníky nejde stříhat podle otázek, neboť na druhé straně je často již vytištěno zcela něco jiného a také vytištěný rozsah otázek tomu nevyhovuje. Je zapotřebí proto v budoucnosti volit zcela nový způsob těchto dotazníků. Velmi výhodné se mi zdají dotazníky jugoslávské ve formě sešitků s delší vodorovnou stranou, jednotlivé lístky obsahují soubor otázek k jednomu menšímu tématu a dají se oddělit a zařadit. Jednotlivé otázky jsou velmi jednoduché, podle potřeby doprovázené názornými kresbami, a jsou voleny tak, aby odpovědi byly co možná jednoznačné, jak to je jedině únosné pro atlas. Všichni

navrhovatelé dotazníků si musí uvědomit, a to není můj subjektivní názor, ale tak to říkají zkušenosti zahraniční, že dotazník pro výzkum širokého území nemůže vyčerpávat všechny možné nuance studia, zejména psychologické; to je možné jen při studiu určitého modelu, určité malé oblasti, kde je potřebí osobního kontaktu badatelova. Jinak můžeme při zpracování dojít k naprostému zkreslení, ba neváhám říci, že se výzkum pomocí takových otázek může stát fraškou. A vůbec pak nemůže dělat dotazník dojem dotazníku kádrového. Učinili jsme ústupek v jednom případě, ale nadále to činit nebudeme. Nejen, že bychom mohli odradit řadu dopisovatelů, ale plýtvali bychom zbytečně silami a prostředky.

Manipulace s dotazníky, jejich třídění a zpracování bude potřebovat ovšem v budoucnu zabezpečení personálního i finančního, ba i prostorového. Dnešní personální stav, vybavení a prostory NSČ k zvládnutí takového úkolu nestačí. Bude třeba v souhlase s možnostmi Společnosti a ÚEF zabezpečit nejméně jednu pracovní sílu, která by se touto prací samostatně zabývala podle instrukcí vedoucího. Mělo by jít o sílu stálou, protože půjde o akci dlouholetou, která si vyžádá plného soustředění, zapracování a využití nabytých zkušeností. Stejně tak bude třeba pomýšlet na vhodné umístění v kartotékách, které ovšem vyžadují zase prostory. Zde bude muset dojít k projednání této otázky s ústavem.

Domnívám se, že bude třeba také hospodářství NSČ tomuto úkolu podřídit. To znamená, že by se mělo pomýšlet vedle financování přípravy dotazníků a jejich vytištění na částky pro ověřování zodpovězených dotazníků, zejména v hraničních nebo přechodných oblastech odborníky, kteří nejsou ve svazku s příslušnými institucemi; myslím zejména na starší osvědčené odborníky, kteří jsou v penzi. Kontrola práce je totiž naprosto nezbytná a provádí se i tam, kde je nejhustší dopisovatelská síť.

Přesto, že dosavadní organizační stránka a technické vybavení dotazníkové akci v NSČ nebyly zdaleka nejlépe zajištěny, lze říci, že shromážděný materiál byl mnohým odborníkům velikým pomocníkem a umožnil nejen získat nové vědomosti o předmětu, ale dát i podněty pro další práci. V řadě případů byl materiál zpracován, třebas alespoň částečně, a byly i vypracovány první kartogramy. Vědecké zpracování dotazníků náleží ovšem již do další etapy, kde budou mít již hlavní slovo odborníci a instituce jiné.

Pokud jde o poslední dobu, respektive rok, v tomto směru třeba konstatovat, že byli získáni pro práci v NSČ noví sestavovatelé dotazníků, konkrétně s. Šťastná, Hasalová, Klímová a Pourová, a že jejich práce přinesla užitek. Bude však dobré, aby každý sestavovatel dotazníku se seznámil také s příslušnou literaturou a mapami, které o předmětu již vyšly.

ROZMÍSTĚNÍ INFORMÁTORŮ NSČ
[k 31. 10. 1965]

Úkol mapovací komise pro tento rok nebyl velký a přesto lze říci, že nebyl splněn tak, jak se očekávalo. Předsedové oborových komisí měli připravit výběr vhodných témat pro atlas, měli stručně nastínit, co již bylo vykonáno, a které mapy by se daly nejdříve připravit. Zprávy, které podali, nesplňují všechno to, co se žádalo, ale přece jen je vidět, že mnozí z nich se touto otázkou zabývali, ale neměli dostatek času v přemíře jiných úkolů, aby je mohli splnit. Podrobnější výsledek se nakonec dostaví. Třeba je ovšem uvážít, že práce na atlase v rámci NSČ je přece jenom prací více méně dobrovolnou. Doc. Pražák na posledním zasedání Společnosti vyslovil názor, že se práce na atlase ujmou posléze naše vrcholné instituce v Praze a Bratislavě, jimž tento úkol náleží především: je totiž náročný z hlediska pracovních kádřů a finančních prostředků. Myslím si totéž. Není nadále možné, aby NSČ nesla veškerou tíhu práce při svých skromných možnostech. Tuto situaci si uvědomili i příslušní činitelé ÚEF, ve Slovenském národním muzeu a v poslední době i v NÚ v Bratislavě. Došlo již i k určitým konkrétním opatřením v tomto směru, zejména co se týče technického zajištění atlasu. Tuto iniciativu ústavu je třeba ze strany NSČ jen uvítat. Domnívám se však, že se mělo jednat v daleko užší spolupráci s NSČ, protože naše společnost až do nedávné doby byla jedinou, jak již jsem to zdůraznil, základnou, kde se na otázkách atlasu pracovalo. Nebudu zde tyto věci zbytečně rozvádět, protože je třeba myslet především na budoucnost, kdy na spolupráci všech zúčastněných institucí bude co nejvíce záležet. NSČ třeba pokládat za důležitého partnera a musí být podle mého mínění zastoupena ve vedení. Vyžaduje to i odpovědnost k dopisovatelům NSČ, kteří po léta vlastně nepřímou atlas budovali.

Uvítáme jistě příspěvek vedoucího práce na NAČSSR dr. Scheuflera, který nám zde řekne o přípravě atlasu v rámci akademické instituce. Víme zatím, že se připravují zkušební mapy a že byla projednána technická stránka atlasu. Bylo by dobře, abychom v souladu s tím, co se v ústavě koná, zkoordinovali i vlastní práci, a to co nejdříve.

Protože v nejbližší době dojde jistě k přeměně organizace celé přípravy atlasu a NSČ zůstane především vyhraněný úsek dopisovatelské akce, navrhuji, aby se dosavadní mapovací komise přeměnila na komisi pro dopisovatelskou činnost. Mohla by sestávat z dosavadních předsedů jednotlivých oborů, tedy členů mapovací komise, ke kterým by přistoupili po dohodě zástupci akademických a dalších institucí. Tato komise by řídila napříště přípravu a vydání dotazníků, sledovala by práci v tomto oboru a její členové by přinášeli návrhy. Její předseda by informoval členy, jak práce postupuje a vyžadoval by si pomoc členů od případu k případu.

Tak by, myslím, byla celá práce pružnější, nevyžadovala by od členů takové zodpovědnosti, jako tomu bylo doposud.

Rekapituluji tedy. NSČ by se napříště měla zaměřit na dopisovatelskou akci nebo chcete-li, dotazníkovou, a měla by tvořit spojku mezi vedením NAČSSR a laickými spolupracovníky. K tomu přistupují všechny další konkrétní návrhy, které jsem podal v referátu.

Na závěr mně dovoluji říci ještě několik připomínek k budoucí kartografické práci u nás. Předně myslím, že je zapotřebí vyřešit problém atlasu jako akce celostátní. Mimo NSČ proběhla akce mezi různými institucemi českými a slovenskými, kde snad již bylo dosaženo určité koordinace. Myslím, že podobně jako v českých zemích by na Slovensku mohla Společnost vést a organizovat dotazníkové akce, když již v tomto oboru byla určitá práce vykonána; to ovšem záleží na slovenských pracovnících. Domnívám se také, že budou mapovány v atlasu přednostně ty jevy, které budou dobře z hlediska celostátního mapovatelné a které budou mít širší význam. Což neznamena nikterak, že se nebudou určité jevy mapovat v českých zemích nezávisle, stejně jako na Slovensku. Ostatně mnohé jevy prodělaly zcela jiný proces na Slovensku než v českých zemích, stejně jako je faktem, že jak české země, tak Slovensko vzhledem k tradičním jevům, které se vyvíjely v jiných historických celcích, budou mít i v mnohém odlišnou problematiku.

Na druhé straně však nutno zdůraznit, že právě dopisovatelská síť, pevně vybudovaná NSČ v českých zemích i na Slovensku může mít veliký význam právě pro mapování jevů v celostátním měřítku, protože pomůže odstranit rozdíl, který existuje v otázce pramenů, odborné literatury atd. Navrhují, aby tuto věc slovenští kolegové promysleli a předložili v nejbližší době své vlastní návrhy.

Další připomínky se týkají tematiky a spolupráce se Stálou mezinárodní komisí pro národopisnou kartografii.

Myslím, že je třeba uvítat u nás jednu věc, která se stala během roku. Že totiž, jak ostatně ještě uslyšíme, našla dobrý vztah k atlasu folkloristika, i když zcela oprávněně kritický. I přes výtky, které jsem vyslovil jednomu dotazníku, který byl věnován lidové slovesnosti, jde o dotazník jinak velmi dobrý. Vždyť při trvalém zájmu a snaze bychom mohli zaujmout v tomto ohledu mezi evropskými folkloristy přední místo. Myslím, že je třeba stále hledat a seznamovat se s tím, co se dělá za hranicemi. Vždyť se tam pracuje na věcech, které dávno přesahují jen nějaké samoúčelné kartografování jevů, které se ani za národopisnou kartografii nedá dobře pokládat. Mapování národopisných jevů tam často přineslo takové objevy, že to v mnohých případech až překvapuje.

S otázkou výběru témat souvisí otázka spolupráce se Stálou mezinárodní komisí pro národopisnou kartografii. Spolupráce s touto organizací neznamena nikterak podřízení národních atlasů Národopisnému atlasu

Evropy. Ani první tři témata nebudou pro nás velkým zatížením. Otázka orebného nářadí je v českých zemích již zamapována a příslušná mapa bude uveřejněna v Čs. vlastivědě. Pro otázku výročních ohňů vyšel v NSČ dotazník, takže určitý materiál je připraven. Bude třeba vypracovat dotazník pro otázku mlácení obilí; ale i k tomuto tématu máme obsáhlý dokumentační materiál v ústavech. Také další otázky agrárněetnografické bude možno brzo zamapovat a stejně tak otázky studia sídel a domu. Pokud jde o otázku dědictví, vznesl jsem proti ní svůj hlas; byla sice navržena do perspektivního plánu, ale to je zatím hudba budoucnosti. Pokud jde o zimní zvyky, vyšel k mnoha v NSČ dotazník; myslím, že práce na zimním zvykosloví může být velmi užitečná.

Spolupráce na Národopisném atlasu Evropy nám přinese jistě to, co od národopisné kartografie očekáváme, odkrýt širší souvislosti studovaného materiálu a zbavit naše studium izolovanosti, kterou v minulosti trpělo. Nejde přirozeně o nějaké povrchní studium nebo hledání souvislostí pro souvislosti, ale o studium vědomé všech úskalí pouhého formálního srovnání bez historického a dialektického pohledu na věc.

Dovolte mně, abych na konci svého referátu poděkoval všem, kteří se práce v NSČ zúčastnili, jménem jejího hlavního výboru, abych vyslovil dík a uznání všem dopisovatelům, kteří se nezištně věnovali práci nejen pro Společnost, ale pro celý obor a celou naši kulturu, a všem těm, kteří měli pro práci NSČ v tomto oboru porozumění, vztah, třeba i kritický, ale otevřený. Doufám, že to, co se v NSČ vykonalo, nebylo nadarmo, naopak, že posílilo naši disciplínu a mnoho lidí sjednotilo k dobrému činu. A vyslovuji i naději, že členstvo NSČ bude podporovat práci na NAČSSR v budoucnu, jako ji doposud podporovalo.

NIEKOĽKO ÚVAH O PRÍNÓSE MÚZEÍ K PRÍPRAVE NÁRODOPI SNÉHO ATLASU ČSSR (M. Benža)

Budovanie národopisného atlasu je vec veľmi zložitá a náročná. Nemyslíme tým len po stránke teoretickej, ale aj po stránke materiálovej.

Aby atlas splnil svoj účel, aby bol fundovaným dielom, aby bol aj dôstojným dielom československej etnografie, bude treba pre jeho potreby zhromaždiť čo najviac a čo najkvalitnejší materiál. Množstvo potrebného materiálu presahuje možnosti a sily jednotlivca a preto bude potrebná čo najužšia spolupráca všetkých etnografických pracovísk, či už akadémií, katedier alebo múzeí. Každý bude musieť prispieť podľa svojich možností a schopností.

Časť materiálu, ktorý sa bude dať využiť pre atlas sa získa z literatúry, veľká časť materiálu je uložená v nepublikovaných výskumoch ústavov i jednotlivcov, materiál bude treba získať i dotazníkovými akciami zameranými priamo k problematike atlasu, no a v nemalej miere môžu prispieť k spoločnej veci i múzeá svojimi zbierkovými fondami. A dovoľujeme si tvrdiť, že muzeálny materiál bude v mnohých prípadoch rozhodujúci.

Plné využitie muzeálneho materiálu pre potreby atlasu bude možné len z dvoch predpokladov: že bude relatívne rovnomerne geograficky i tematicky zastúpený v zbierkach, že bude tento materiál odborne spracovaný a centrálne evidovaný.

Rovnomerné geografické a tematické zastúpenie zbierok múzeí v rámci ich zberných oblastí je možné dosiahnuť len plánovitou dokompletizáciou existujúcich zbierok, ktorá si však vyžaduje prehľad o zastúpení a stave zbierok v múzeách. Takýto prehľad nám poskytne jedine kartografické spracovanie muzeálnych zbierok.

Na minulom stretnutí v Uherskom Hradišti sme Vás informovali o kartografickom spracovaní zbierok v našom múzeu. Bol to rozsiahly pokus aplikácie kartografickej metódy v muzeálnej praxi. Napriek tomu, že to bol len pokus, priniesla aplikácia tejto metódy popri praktických skúsenostiach, akým spôsobom ďalej pokračovať, a ktoré sa využili pri definitívnej podobe spracovania, aj konkrétne výsledky.

V prvom rade ukázala, že myšlienka využitia kartografickej metódy pri spracovaní muzeálnych zbierok je správna a možná. Kartografickým spracovaním svojich zbierok získalo naše múzeum ucelený prehľad o geografickom a tematickom zložení svojich zbierok. Kartografické spracovanie odhalilo prázdne miesta a medzery v našich zbierkach, ktoré bude nutné čo v najkratšej dobe doplniť tak, aby naše zbierky dostali ucelený charakter. Získaný prehľad nám umožnil zodpovedne postaviť plán výskumov a zberu materiálu pre najbližšie obdobie.

V súčasnej dobe stoja všetky múzeá, nielen naše, pred jednou veľkou a naliehavou úlohou — dokompletizáciou zbierok zo svojich zberných oblastí. V teréne sa stráca materiál, ktorý v budúcnosti sa bude dať len veľmi ťažko, alebo vôbec sa nebude dať získať. Aby však dokompletizácia splnila svoj účel, musí vychádzať z konkrétnych reálnych potrieb toho — ktorého múzea, a musí sa robiť systematicky.

Správnym dokompletizovaním zbierok by sa splnil prvý predpoklad využitia muzeálneho materiálu pre potreby atlasu. Treba však splniť druhý predpoklad, t. j. odborné spracovanie a centrálnu evidovanosť tohto materiálu. Pri tomto však vyvstávajú ďalšie problémy, ktoré bude treba riešiť, a to problém terminológie, typológie a organizácie centrálnej evidencie, pretože nateraz v týchto otázkach vládne roztrieštenosť a nesúrodosť.

Kartografické spracovanie zbierok nepomáha len skvalitniť sberateľskú činnosť v múzeách, ale vnáša do muzeálnej práce tiež systematickosť a vedeckosť. Základné spracovanie po dokompletizovaní zbierok a po ich odbornom spracovaní sa mení na odborné. Tu nás už nezaujímajú len lokalita predmetu, ale jeho typ, varianty typu a ich rozšírenie. Kartografické spracovanie sa takto stáva podkladom pre definitívne spracovanie materiálu vo forme atlasu.

Naše kartografické spracovanie zbierok obsahuje nasledujúce témy: Poľnohospodárstvo — ručné nástroje na obrábanie pôdy,

orné náradie,
záprahy,
žatevné nástroje,
mlatebné nástroje;

Pastierstvo — pasenie,
spracovanie mlieka.

Spracovanie textilných vlákien — pradenie,
tkanie.

Ľudový odev — ženský,
mužský.

Ľudový textil — bytový,
úžitkový.

Ľudové umenie — plastika,
maľba a grafika,
ľudový šperk.

Zvykoslovie — kraslice,
betlehemy.

Zatiaľ nie je spracovaná ľudová architektúra a nábytok, ale v priebehu tohto roku budú spracované. Rieši sa tiež otázka najvhodnejšieho spôsobu spracovania ľudových remesiel. Nateraz najvýhodnejšie sa nám javí nezaznamenávať priamo predmety, ale existenciu výroby a jej doloženosť alebo nedoloženosť v muzeálnych zbierkach. Po definitívnom rozhodnutí budú kartograficky spracované i všetky ľudové remeslá.

Všetky vyššie uvedené témy predstavujú vlastný základný fond múzea a budú pravdepodobne tvoriť i základ vybraných tém pre spracovanie vo forme národopisného atlasu, a práve preto sa tieto témy uprednostňovali pri kartografickom spracovaní našich zbierok.

Tam, kde to charakter zbierky dovolil, spracovala sa táto vo forme fondu. V minulom roku to boli „Kútнице“, v tomto roku „Oradlá“ a pripravujú sa „Kožuchy“. Súčasnosťou každého fondu je vždy mapa, na ktorej

je materiál spracovaný typologicky. Treba však poznamenať, že typológie sú len predbežné a pracovné.

Kartografické spracovanie muzeálnych zbierok bude potrebné rozšíriť i na ostatné múzeá, nielen na Slovensku, ale i v Čechách a na Morave. Predbežne sme o tejto veci jednali s vedením Etnografického ústavu Moravského múzea v Brne, ktoré sa rozhodlo spracovať týmto spôsobom v tomto roku časť svojich zbierok. Naše stanovisko podporila tiež spoločná porada zástupcov ÚEF ČSAV, NÚ SAV, SNM-NO k otázke riešenia a programu prípravy Československého národopisného atlasu, ktorá sa konala 22. II. 1966 v Martine. Bude však potrebné celú vec čo v najkratšej dobe organizačne a metodicky doriešiť. Konkrétne na Slovensku sa bude s touto otázkou spolu s otázkou centrálnej evidencie zaoberať najbližšie zasadanie SRMG.

Kartografické spracovanie muzeálnych zbierok popri skvalitnení práce v múzeách vytvára vhodné podmienky pre plné využitie muzeálneho materiálu pre potreby národopisného atlasu, aby tak tiež múzeá podstatne prispeli k spoločnému dielu.

NÁVRHY NA VÝBĚR TÉMAT PRO NÁRODOPISNÝ ATLAS ČSSR

AGRÁRNÍ ETNOGRAFIE (dr. J. Kramařík)

- Typy rádel a jejich názvosloví (Šach, Kramařík, Podolák, Urbancová).
- Pluh a jeho názvosloví (Šach, Kramařík, Podolák, Urbancová).
- Rozšíření ruchadla (Šach, Kramařík, Urbancová).
- Typy rýčů (Kramařík, Markuš).
- Typy motyk (Markuš).
- Brány, jejich typy a názvosloví (Kramařík, Šach, Urbancová).
- Typy obilních srpů (Kramařík, Urbancová, Hyčko).
- Stavění a dosoušení obilí, formy a názvy (Kramařík, Jančář, Urbancová).
- Typy cepů (Kunz, Štěpánek, Hyčko).
- Jiné způsoby mláčení (Kramařík, Jančář, Urbancová).
- Názvy řešat (Kramařík, Utěšený, Hyčko).
- Mlat a jeho příslušenství, názvy (Kramařík, Utěšený, Mjartan).
- Rozšíření kadlubů (Jeřábek, Pranda).
- Obilní jámy (Kunz, Mruškovič).
- Obilní mlýnce na různé druhy obilí (Kunz, Urbancová).
- Stoupy (Tempír).

Sušení lnu — formy, stavby, názvy (Staňková, V. Svobodová, Pátková).
Užívání trdlic a mědlic, názvy (Staňková, V. Svobodová, Pátková).
Olejny (Kramařík, V. Svobodová).
Typy sušáren chmelu (Tempír, Štěpánek).
Typy sušáren ovoce (Tempír, Štěpánek).
Vinařské náradí, kosíře, lisy (Kahounová, Frolec).
Typy zápřahu dobytka (Kramařík, Podolák).
Názvosloví vozu (Utěšený, Kramařík, Bednárik).
Rozšíření salašnictví (Štika, Podolák).
Typy staveb na salaších a jejich názvy (Štika, Podolák).
Česká a německá řezací stolice (Kramařík, Podolák, Hyčko).
Typy máselnic (Kramařík, Podolák).
Oblast zvěroklestičů (Štika).
Rozšíření stojatých a ležatých klátů (Kramařík, Šach, Bednárik).
Rozšíření zdobených úlů (Jeřábek, Bednárik).
Typy slaměných úlů (Šach).
Způsoby čižby (Vařeka, Mjartan).
Typy vrší (Jeřábek, Kunz, Mjartan).
Typy ostí (Kunz, Vařeka, Mjartan).
Různé způsoby rybolovu (Vařeka, Jeřábek, Mjartan).

ZEMĚDĚLSKÉ ZVYKY A POVĚRY (dr. J. Kramařík)

Vhodný den k setí a sázení plodin (pro různé odrůdy)
Nevhodný nebo nešťastný den
Zvyky před započítím polních prací
a) masopustní zvyky — voračky
b) zvyky před první jízdou na pole
Zvyky před započítím setí
Duch škodící obilí (představa a název)
Názvy posledního snopu
Zvyk chodit s kozou k hospodáři, který nepožal obilí
Zvyk chodit s kozou k hospodáři, který nemá ještě vymláceno
Konopnická, rozšíření a názvy
Obřadní koupání koní (den)
Zvyky o prvním vyhánění dobytka
Svatodušní zvyky pastevců
„Sejпка“

LIDOVÁ STRAVA (J. Štastná)

- 1. štědrovečerní jídla** — zde se jeví jak značné krajové, tak dobové rozdíly, i když některé potraviny jako hrách, houby, ovoce, ořechy se vyskytují téměř bez výjimky ve všech oblastech i obdobích. Jiné, jako mák, med, jáhly, zeli, vyskytují se také velmi často, ale zdá se, že zde bude určité krajové ohraničení. Zajímavý je výskyt ryby, velmi patrné jsou dobové rozdíly, pro starší období i místní (podle výskytu rybníků a řek). Domnívám se, že štědrovečerní jídla by měla být zmapována ve třech časových fázích a sice od poloviny minulého století (a podaří-li se to, samozřejmě i pro starší období) do 1. svět. války, v období meziválečném a konečně poválečném. Velmi dobré by bylo zjistit i rozdíly podle konfesí, k tomu je ovšem jen zlomkový materiál.
- 2. pečivo obřadní a sváteční** — kartografování tohoto tématu nepochybně ukáže určitou českou specifiku. Rozhodně by mělo být podrobněji sledováno a mapováno pečivo vánoční, velikonoční a svatební (a snad i masopustní, svatodušní, posvícenské, dušičkové, mikulášské, příp. i k narození děcka). I toto téma by mohlo být zmapováno ve třech časových údobích, ovšem za předpokladu, že ke zjištění toho budou zaměřeny jak další dotazníky, tak výzkum v terénu; literatura v tomto směru celkem nerozlišuje.
- 3. bramborová jídla** — zde by bylo třeba podrobně sledovat i názvy; materiál i zkušenosti ukazují, že se pokrmy v určitých regionech (a často velmi malých) neliší tak formou jako názvem. Také tu jistě vynikne i určitá národní specifika, zajímavé bude patrně i krajové rozšíření názvů. Dobové rozlišení by bylo užitečné .

LIDOVÉ STAVITELSTVÍ (dr. Josef Vařeka)

1. Typy sídel a plůžiny.
2. Regionální domové typy.
3. Typ dvora (sestavení staveb kolem dvora).
4. Stavební materiál.
5. Vertikální členění domu.
6. Dům s přístěnnými obrazovými sloupky.
7. Typy střech a štítů.

8. Krytina.
9. Krov (pouze „na osla“ a sochový).
10. Roubené domy s podsíní.
11. Žudr.
12. Půdorys.
13. Domové typy na základě archeologického materiálu (půdorys + vzhledem k okolnímu terénu).
14. Topeniště.
15. Hranice názvů „světnice“ — „dům“ atd. (terminologická mapa).
16. Typy špýcharů.
17. Stodoly.
18. Sušárny.
19. Vinné boudy.
20. Větrné mlýny.
21. Dřevěné kostely.
22. Nouzové kolonie (?).
23. Studny (typy).
24. Seníky.

LIDOVÉ UMĚNÍ VÝTVARNÉ (doc. dr. R. Jeřábek)

Oblast lidového umění výtvarného trpí již delší dobu nedostatkem erudovaných badatelů. Projevuje se to jednak v nízkém počtu vědecky fundovaných prací, jednak ve značné míře diletantismu v části knižních i časopiseckých prací věnovaných lidovým výtvarným projevům. Bez nadšázky lze tvrdit, že vcelku u nás situace není zralá pro kartografování lidového umění. Z toho musíme vycházet při zvažování možností a při výběru jevů, jež by mohly být v dohledné době mapovány bez rizika většího zkreslení nebo neúplnosti. Jistě ideální by bylo, kdybychom mohli pojmout do národopisného atlasu ty jevy, jež mají základní význam pro poznání vývoje lidové výtvarnosti u nás a jež se na našem území vyskytují v širokém mezinárodním kontextu. Obávám se však, že v nejbližších letech nejsme s to zorganizovat tak široce založený a do hloubky prováděný výzkum, na jehož podkladě bychom mohli vytvořit spolehlivý obraz výskytu stěžejních jevů, jakými jsou podle mého soudu především obecně rozšířené projevy umění spjatého bezprostředně s životem lidu (výšivky, kraslice, obřadní pečivo apod.). Zdá se, že zpočátku se budeme muset spokojit s mapováním těch lidových uměleckých projevů, jež jsou pokud možno územně, popřípadě i časově omezené, nebo budeme moci u obecnějších jevů postihovat jen některé jejich stránky. Technické obtíže, jejichž příčiny

jsm naznačil ve svém referátu na loňském valném shromáždění v Uher-ském Hradišti, neměly by mít ovšem za následek volbu „cesty nejmenšího odporu“; i při nutnosti respektovat reálné možnosti je nutno podřídít vý-běr jevů především předpokládanému konečnému smyslu národopisného atlasu.

Z tohoto hlediska bych navrhoval zařadit do plánu atlasu některé jevy, jež ukazují na vztahy k jiným etnikům, jakož i jevy, v nichž se odráží vnitřní diference naší lidové kultury. Do první skupiny bychom mohli pojmut např. kartografické znázornění výskytu habánských dílen a jejich dosahu na vnitřním trhu. Jiným jevem, který umožňuje sledovat interet-nické vztahy, jsou např. figurální úly a česna, jejichž výskyt je územně dost omezený a nevelký počet dochovaných nebo doložených dokladů způ-sobuje značnou přehlednost tohoto jevu. — Do druhé skupiny bychom mohli zatím zařadit jevy, jejichž ohraničené rozšíření napomáhá ke sta-novení vnitřních národopisných hranic; na Moravě bychom mohli zvolit v karpatské oblasti např. sůsky, v mimokarpatském území výrazný výtvar-ný projev — exteriérovou názední malbu. Oba tyto jevy mohou napomáhat při stanovení hranice tzv. východního a západního kulturního typu na Moravě.

Rozpaky vzbuzuje výběr obecně rozšířených jevů. Doporučoval bych v první fázi volit jen mapování některé jejich výrazné stránky, například v případě výšivek nebo kraslic jen techniku či vhodně volené dva tři zá-kladní motivy. Na naší katedře se začínají vytvářet podmínky pro to, abychom časem mohli mapovat rozšíření většího počtu motivů, hlavně figurálních. Vzniká katalog figurálních motivů v lidovém umění výtvarném, čítající dnes přes pět tisíc kartotéčních lístků. Tato práce je však v začát-cích a bude vyžadovat ještě několik let soustavného doplňování a třídění podle zásad, jež se teprve v průběhu práce vytvářejí a korigují.

Až po ověření výsledků práce na těchto navržených tématech bych doporučoval přikročit k dalším, podstatně širším otázkám, jež by měly mít vyhrazeno v atlase místo.

SPOLEČENSKÉ A RODINNÉ VZTAHY A ZVYKY (dr. K. Fojtík)

Tento úsek lidové kultury má zvláštní povahu: na jedné straně usiluje, pokud k tomu poskytuje dostatečně integrovaná společnost, o udržení sta-rých forem, na druhé straně je vydán trvalému a silnému unifikujiícímu tlaku světské a církevní správy — stačí připomenout např. velký přesun dědického práva od konce 18. století (ještě v polovině 18. století jsou dokla-

dy, že nejmladší se cítí odstrčen, jestliže dědicem určen nejstarší, a píše stížnost).

Druhá zvláštnost v tom, že některé úseky společenských vztahů budou zachycovány nepochybně na mapách věnovaných různým stránkám jiným, např. ornému nářadí zvyky při první vyjíždce na pole), sklizni obilí atd.

Doporučujeme:

1. pořídit základní mapu, zachycující rozložení vesnic a městeček podle velikosti a struktury, snad pro období 1600—1650: soudíme, že by byla potřebná k pochopení vývoje lidové kultury v dalších obdobích; druhou podobnou by bylo vhodné pořídit k roku 1857 podle prvotních materiálů sčítání lidu;
2. na úseku sousedských vztahů registrovat
 - a) obsah termínu „soused“
 - b) zvláštní práva a povinnosti sousedů v záležitostech denního života a při zvláštních příležitostech (nemoc, narození dítěte...)
 - c) způsoby chování (etiketa), zvláště pozdravy, termíny označující příslušnost ke skupině (sedlák — celoláník...), kritéria zařazování, jestliže se ukáží rozdíly podle krajů (v oblastech rovinných ve srovnání s oblastmi podhorskými a horskými)
3. na úseku jiných organizací na vesnicích registrovat
 - a) obsah termínu „chasa“, organizace mládeže vůbec
 - b) zájmová sdružení na vesnici — čtenářské spolky, požárníci (doba vzniku), volná sdružení k nákupu strojů (důležité pro posouzení stupně „urbanizace“ vesnice) atd.
4. v oblasti výročních obyčejů
 - a) kolední obchůzky rozmanitého druhu
 - b) obchůzky maskových postav
 - c) pálení ohňů
5. z rodinných vztahů a obyčejů
 - a) terminologie příbuzenských vztahů (s využitím materiálu shromážděného dialektology)
 - b) zvyky při narození dítěte
 - c) zvyky při svatbě
 - d) zvyky při úmrtí

Spolupráci přislíbili soudruzi Frolec a Holý (narozeninové záležitosti) a Tomeš (obchůzky masek). Další spolupracovníci budou vyhledáni (např. pro „sousedskou výpomoc“ Panák).

Detailnější vypracování seznamu jevů v jednotlivých úsecích převezmou tito spolupracovníci.

LIDOVÁ SLOVESNOST (dr. O. Sirovátka)

Už na loňské konferenci o atlasu naší lidové kultury jsme poukázali na to, že atlasová metoda v lidové slovesnosti přináší větší problémy a četnější svízele než v některých jiných odvětvích, např. v hmotné kultuře; to ostatně jasně dokládají i ojedinělé pokusy s mapováním jevů folklórní slovesnosti v zahraničí.

Proto jsme v komisi pro lidovou slovesnost usilovali vybrat takové jevy, jež skýtají možnost použít mapovací metody a jež jsou pro geografickou, resp. regionální diferenciaci naší lidové slovesnosti směrodatné a průkazné; to znamená na druhé straně vyloučit z úvah jevy podružné, jejichž zpracování má význam jen úzce odborný. Přihlíželo se i k praktické stránce úkolu: není totiž možné zvolit si jakýkoliv vhodný jev, jestliže by jeho zpracování vyžadovalo dlouhodobé a nákladné bádání od samého počátku, tj. od shromažďování veškerého materiálu, analytických studií atd. Snažili jsme se využít pro plán atlasové práce dosavadní činnosti a výsledky našich folkloristů. Jinými slovy, zařadili jsme do prvního plánu ona témata, jež už jednotliví badatelé v různém stupni zvládli, takže zpracování pro atlas vlastně logicky doplní, rozvine a dovrší jejich nynější výsledky.

Podle těchto zásad vznikl první prozatimní okruh témat a autorů, s nimiž se dá počítat jako s příspěvky a s příspěvateli pro atlas. Je samozřejmé, že některá témata mají naději na dřívější zpracování, zatímco u jiných si jejich zvládnutí vyžádá více času, a konečně některé náměty jsou stanoveny zatím jen přibližně. Jde o tato témata a autory:

Zd. Horálková: Koledy

D. Klímová: Pověsti o vodníkovi

Mária Kosová: Turecká tematika v lidovém podání a historických dokladech

O. Zilynskij: Dětské hry

L. Pourová: Vybrané téma z místních pověstí.

Počítá se dále i s tématy z baladiky; účast předběžně přislíbil také prof. Horák.

Tento plán je zatím jen průzatímní a věříme, že se k němu připojí postupně i jiní badatelé s dalšími náměty.

Je třeba učinit i několik poznámek o předpokladech a problémech uskutečnění těchto úkolů.

Bezvýhradnou nutností se jeví důkladné soupisy a katalogy všeho tištěného i archívního materiálu. Tato práce musí pokračovat souběžně a v největší šíři. Jako doplňku k zjištění dalšího materiálu a dat chceme použít i dotazníků. L. Pourová sestavila dotazník k výzkumu lidové pověsti, jenž už byl vytištěn. C. Havlíková vypracovala návrh na rámcový dotazník k lidové písni; pro jednotlivá témata z lidové písně však bude třeba počítat především s dotazníky speciálními. Značnou zábranou atlasového zpracování některých témat, např. z poetiky, jejíž jevy by byly pro kartografování velmi vhodné, je okolnost, že chybějí z těchto úseků důkladné dílčí monografické studie.

Vyvstávají však i problémy pracovní koordinace. Na nejnižším stupni jde o koordinaci mezi příbuznými obory. Např. při mapování slovesných jevů písňových by bylo v mnohých případech nutné, aby se dalo z hlediska slovesného i hudebního, podobně jako mapuje D. Holý lidové ukolébavky. Na vyšším stupni jde o koordinaci mezi českými a slovenskými pracovníky. Bylo by chybné a nesmyslné, kdyby čeští folkloristé zpracovávali jiné náměty než badatelé slovenští; práce by měla z obou stran na sebe plynule navazovat, podobně jako na sebe navazují jevy lidové kultury. Snad by se dalo uvažovat o společném postupu dvou pracovníků z české i slovenské strany na jednom tématu, nebo i o zpracování jednoho tématu jediným autorem pro české země i pro slovenské území. A konečně jde o koordinaci mezi koncepcí a výběrem jevů mezi naším atlasem a atlasy jiných zemí, hlavně sousedních (německým, polským, rakouským, maďarským — ale i jugoslávským, vzhledem k mezislovanským vztahům). Mají-li atlasy sloužit svému poslání co nejlépe, potom by měly demonstrovat něco víc než jen regionální diferenciaci lidové kultury jednoho národa nebo na území jednoho státu; měly by odhalovat i spojnice a rozdíly mezi jednotlivými národními kulturami. Bylo by zapotřebí znát výsledky i plány pracovníků na těchto zahraničních atlasech a shodnout se s nimi, při nejmenším aspoň zčásti, na týchž námětech. To by zaručilo, že určitý jev bude sledován na širokém evropském teritoriu a že i mapy národního atlasu získají na výmluvnosti. Doufám, že to není přání příliš optimistické nebo iluzorní. V každém případě je to úkol, jehož by se měla ústřední redakce našeho národopisného atlasu ujmout.

ZPRÁVA O DOSAVADNÍCH PŘÍPRAVNÝCH PRACÍCH MAPOVACÍ KOMISE ZA OBOR HUDEBNÍ FOLKLORISTIKY (dr. D. Holý)

Než vyslovím konkrétní přehled o doposud vykonané kartografické práci v oboru hudební folkloristiky a než uvedu konkrétně témata, která by bylo možno z tohoto zřetele zpracovat v poměrně blízké době, několik stručných poznámek:

Při debatách o mapovací akci si často klademe dobrá předsevzetí — mapovat jevy základní. Ovšem to je zatím, alespoň v našem oboru, spíše zbožné přání a myslím, že tomu tak bude i v dalších odvětvích folkloristiky, i v některých jiných oborech lidové kultury. Nejsme, bohužel, tak daleko, abychom mohli podat mapováním obraz např. o jednotlivých regionálních slozích. Za tím účelem bude potřeba podrobit rozboru ještě mnoho materiálu. Ale bude také třeba přemýšlet znovu o dohodě nad alespoň přiměřeně jednotným postupem při jeho klasifikaci a katalogizaci u jednotlivých folkloristických pracovišť. Při zachování dosavadního stavu lze totiž v budoucnu z hlediska další srovnávací práce předpokládat těžkosti.

Jak by bylo možno zpracovávat materiál k získání celkového strukturálního obrazu, o tom jsem už psal. Nebude však na škodu, když zde některé závěry zopakují. Aby naše srovnávání nevedlo ke zkresleným a možná i falešným výsledkům, bylo by třeba volit k rozboru jisté procento záznamů, a to úměrně na jednotlivé oblasti. Poměrně malé množství materiálu by zaručovalo, že by jej bylo možno rychle komplexně zpracovat a bylo by tak dosaženo vzájemně srovnatelných výsledků. Po zvládnutí jedné etapy mohli bychom provést další, mohli bychom volit nové záznamy. A je docela pravděpodobné, že by se po několika takových sondách přišlo k závěru, že k získání strukturálního obrazu nebyla by už další analýza materiálu nutná, že obraz by se již neměnil, anebo že by se měnil jenom zanedbatelně. Při studiu regionálních slohů byl by to patrně nejkratší způsob, jak postupně dospívat k objektivním výsledkům.

Daleko schůdnější cestu vidím však pro účely, které zajímají naši konferenci ve studiu některých témat speciálních, vybraných podle zaměření jednotlivých pracovníků. Volba materiálu podle tohoto hlediska bude mít ovšem nepochybně za následek, že v tomto stadiu se spíše objeví práce zaměřené na detaily. (To však neznámá, že by zároveň nepřinášely pohledy syntetické.) V našich podmínkách se ukazuje výhodným zpracovat pro národopisný atlas zvláště některé písňové druhy; v tom se zřejmě shodujeme s folkloristy slovesnými. (Zde podotýkám, že tuto zprávu uvádím po osobním i písemném zjišťování, čím by chtěli jednotliví hudební folklo-

risté do mapovací akce přispět, a že někteří se zatím nevyjádřili. Tato zpráva se tedy úzce váže k dnešnímu dni.)

Přehled témat:

Karel Vetterl zpracovává **rozšíření typu tzv. goralské noty**; připravil už o tom do tisku článek. Jaromír Gelnar zpracoval jako kandidátskou disertaci **tanec „starodávný“ ve vztahu k příbuzným typům západoslovenským**. U těchto dvou prací bylo by, myslím, možno začít s mapováním. Olga Hrabalová je velmi daleko s prací **o žatevních a dožínkových písních**. (Provedla excerpce všech tištěných sbírek moravských a slovenských vydaných do r. 1963, excerpce rukopisných sbírek archívu ÚEF v Brně do sgn. 1001, archívu ÚHV SAV do r. 1958 vč., archívu Matice Slovenské a excerpce základních časopisů do r. 1959. Do konce tohoto roku plánuje doplnění excerpt z moravských a českých rukopisných sbírek a z tištěných sbírek moravských, slovenských a českých. Bude se také snažit připravit podklady pro zmapování textových motivů.) Dále zpracovává Olga Hrabalová **halekačky** a spolu se mnou podílí se i na **zpracování ukolébavek**; získala už dříve přehled o veškerém materiálu, jež se dotýká ukolébavek, v archívu brněnského ÚEF. Pokud jde o práci, týkající se ukolébavek, v níž jsem se loni pokusil shrnout nejdůležitější výsledky podle publikovaného materiálu, oznamuji, že vyjde v příštím čísle Věstníku Národopisné společnosti. Dále plánuji zpracovat materiál v archívech v Praze a v Bratislavě, provést dotazníkovou akci (započínám s ní v příštím Věstníku NS) a v některých nesbíraných oblastech provést terénní výzkum.

Kromě postupného zpracování těchto písňových druhů, v nichž ve všech se bude hledisko hudebního folkloristy prolínat s hlediskem folkloristy slovesného, přislíbil Ladislav Leng, že pro atlas připraví **lidové hudební nástroje**. Posledně jsem v Uherském Hradišti také oznámil, že pomýšlím na zpracování **výskytu citoslovcí v našich písních**. Dosud byla z tohoto zřetele zkatalogizována sbírka Erbenova a Slovenské ľudové piesne I — III.

Těchto 7 témat ukazuje se tedy z našeho oboru pro nejbližší dobu reálné zpracovat. Je ovšem docela možné, že přistoupí témata další, že se s nimi přihlásí ti, kteří se dosud nevyjádřili.

Jinak je přirozené (a zmínil jsem se o tom stejně jako řada dalších už vloni), že nebude možné zapomínat na návaznost na jinonárodní materiál. Zmínil jsem se tehdy stručně také o tom, že v oblasti folklóru bude v národopisném atlase spočívat těžiště zejména ve studiích a v legendách. Kartogramy budou ovšem studie zpřehledňovat. Při zpracování písňových druhů nemohou chybět přehledy vysbíraných lokalit s odlišením alespoň publikovaného a archívního materiálu, kartogram základních typů nápěv-

ných, kartogram nejdůležitějších textových motivů a vždy by následovalo několik map typů lokálních. Na dalších mapách bylo by pak možno uvádět přehledy ze studia jednotlivých strukturálních složek.

ZPRÁVA O KARTOGRAFICKÝCH PRACÍCH V OBORU TANEČNÍ FOLKLORISTIKY (Z. Jelínková)

V oboru taneční folkloristiky bylo doposud použito kartografické práce jen celkem v ojedinělých případech. Taneční folkloristika jako jedna z nejmladších disciplin folkloristiky se zaměřovala doposud především na taneční výzkum v terénu a na otázky, spojené s pohybovou fixací tanečního materiálu, s jeho klasifikací a katalogizací. Terénním studiem i studiem archívních sbírek i materiálu, obsaženého v publikovaných člancích, sbírkách a studiích, byla získána základní evidence o druzích lidových tanců a o jejich rozvrstvení. Z této situace vyplývají i první kartografické přehledy o výskytu tanců, mapky sběrů tanců v jednotlivých krajích i přehledné mapky, zaměřené k dílčím speciálním úkolům. Podám přehled těchto prací, vykonaných pracovníky ÚEF-ČSAV v Brně a Praze a SSÚ-ČSAV v Opavě, případně dalšími pracovníky.

1. V ÚEF-ČSAV v Brně byla v r. 1953 zpracována Ing. Dr. Zemanem „Mapa sběrů lidových písní a tanců na Moravě a ve Slezsku na podkladě úředních map a materiálů odbočky Kabinetu pro lidovou píseň při ČSAV v Brně“. V této mapě byly zachyceny všechny lokality v uvedených zemích a částečně i ve vých. Čechách a na záp. Slovensku, v nichž bylo sbíráno do r. 1953. Mapa se vztahuje jen na nepublikované nebo částečně publikované sbírky písní a tanců, uložené v archívu nynějšího ÚEF-ČSAV v Brně. Sbírkky jsou pojímány jako celek, neodlišují se zvláště tance a zvláště písně. Z mapy proto není zřejmo, kde byly tance vlastně zapsány. Bude nutno ji doplnit a zpřesnit. Rovněž bude třeba odlišit graf. znaménky od sebe sběry z éry Janáčkovy, z období poválečného a z období od r. 1945.

2. Z. Jelínková vypracovala podle nejrůznějších rkp. i tištěných pramenů soupis točivých tanců na území ČSSR do r. 1959 (vyšlo pod názvem Točivé tance ve sborníku Lidová kultura východní Moravy v Gottwaldově 1960, str. 103-161, též jako separát). Tento soupis, v jehož doplňování se stále pracuje, je míněn jako podklad k sestavení mapy rozšíření jednotlivých druhů točivých tanců na území ČSSR.

3. Dr. H. Laudová sestavila v r. 1962 mapku výskytu mečových tanců na území ČSSR. (Bylo jí použito při jejím referátu v Gottwaldově na konferenci IFMC v r. 1962).

4. Dr. H. Podešvová zpracovala ve smyslu resoluce z Valného shromáždění společnosti čs. národopisců v lednu 1965 v Uh. Hradišti mapku dosavadních sběrů tanců (publikovaných i rukopisných) z území Slezska a severovýchodní Moravy (z oblasti, spadající do výzkumné sféry SSÚ-ČSAV v Opavě). Mapka obsahuje značky pro sbírky publikované před r. 1945 a pro sbírky po r. 1945, částečně publikované, v obou případech podle jednotlivých sběratelů.

5. Z. Jelínková vypracovala mapku vlastních sběrů v Jihomoravském i Severomoravském kraji. Mapka má zvlášť vyznačeny lokality, v nichž byl proveden komplexní výzkum tanců, a zvlášť místa, kde byly tance zapsány pouze namátkově.

V nejbližší době bude možno zpracovat:

1. Dílčí mapku(-y) výskytu točivých tanců v některých úžeji vymezených oblastech, kde byl už proveden dostatečný výzkum točivých tanců (Slovácko — Jelínková, jižní Čechy — Soukupová, Orava — Jelínková, Lan-ger);

2. Mapku mečových tanců na území ČSSR s vymezením jednotlivých typů mečových tanců (Laudová);

3. Mapku dosavadních publikovaných i rkp. sběrů tanců na území Čech (Laudová, Novák), Moravy (Jelínková), Slezska (Podešvová — doplnění mapy již zpracované).

Perspektivně možno pomýšlet na:

1. Mapu rozšíření mužských tanců typu odzemku a verbuňku (Jelínková, pracovníci ÚHV-SAV v Bratislavě).

2. Mapy dalších druhů točivých tanců (Jelínková, pracovníci ÚHV-SAV v Bratislavě).

3. Mapu rozšíření mateníků na našem území (Laudová, Novák, Jelínková).

Pracovníci ÚHV-SAV v Bratislavě jistě ještě přednesou vlastní návrhy na mapování. Bude nutná koordinace v tématech pro mapování i v metodických postupech.

MAPOVÁNÍ ZIMNÍHO LIDOVÉHO ODĚVU NA JIHOVÝCHODNÍ MORAVĚ

(St. Todt)

Dnešní stav bývalého zimního odívání na Slovácku je torzem toho, co bylo ještě začátkem tohoto století a v první jeho polovici do roku 1950. Ještě nejzachovalejší dobou byla léta před první světovou vál-

kou do roku 1914. Po válce začíná rychlý pokles, neboť nebylo potřebného materiálu na hotovení kožuchů, jejich obliba se časem ztratila a začali také vymírat krojoví kožešníci, které možno považovat dnes již za vymřelé až na zcela nepatrné výjimky. Není také těch, kdo by krojové kožuchy žádali a také je nosili, takže slovácký krojový kožuch je dnes nevídanou vzácností.

Na jihovýchodní Moravě v oblasti Slovácka vyskytuje se několik typických druhů lidových kožuchů, které by byly vhodné k mapování ihned a jiné později na podkladě podrobnějšího průzkumu.

Mapovat by bylo v první řadě možno:

Kožuchy bílé a barvené

Kožuchy dubeňáky

Kožuchy malované

Kožuchy buchtíčkové

Kožuchy krátké a dlouhé.

Územní rozšíření a také prolínání jednotlivých těchto typů bylo by možno poměrně bez nesnází zachytit ve stavu z první polovice našeho století. V dalším bylo by možno přihlídat k výpravě a výzdobě kožuchů, k přikrojení a utváření, jakož i ke zvláštnostem, které se v jednotlivých okrscích a místech vyskytují.

Bude to spojeno i s určitými obtížemi, neboť některé typy kožuchů se někde prolínají, takže se vyskytují dva i tři typy v téže obci současně. Nebude proto možné ihned docílit celkově uceleného obrazu, který až postupným doplňováním může se stát úplným. Potom teprve se nám ukáže správný a poučný přehled o zimním lidovém oděvu slováckém.

Při územním průzkumu třeba si počínat s jistou opatrností a nedat se mýlit rozmanitostí, která se případně objeví, totiž výskytem různých kožuchových typů na jednom místě.

Z průběhu diskuse

doc. dr. V. **Pražák**: Rekapituluje dosavadní činnost NSČ při mapování a poukazuje na nutnost vypracování soustavného plánu v součinnosti s evropským národopisným atlasem. Teoretické řízení práce na atlasu by měl zajišťovat ÚEF ČSAV, těžiště činnosti NSČ spočívá v dotazníkové akci. Při mapování se nelze zastavit u moravsko-slovenského pomezí. Je nezbytná spolupráce na území celého státu.

- dr. O. Skalníková:** Národopisný atlas je součástí práce na dějinách české a slovenské lidové kultury. Harmonogram prací na atlasu musí být vypracován v souladu s harmonogramem příprav dějin české a slovenské lidové kultury. Úkolem oborové komise je mimo jiné též koordinovat tuto činnost.
- dr. J. Kramařík:** Přesné vymezení úkolů je nezbytným předpokladem úspěšné práce. Je třeba brát v úvahu i lidskou stránku věci, nesklánět hlavu před ekonomickými potížemi. Význam mají i pracovní mapy. Poukazuje na objektivnosti kartografické metody, s jejíž pomocí byla vyřešena řada složitých problémů. Uvádí zkušenosti z Rakouska. Útěk od kartografické metody je příznakem pohodlnosti.
- dr. J. Mjartan:** Celostátní spolupráce při mapování je samozřejmá. Je nutno vypracovat společné dotazníky, v nichž se mohou uplatnit i specifické otázky.
- dr. J. Vařeka:** Uvádí jako příklad spolupráce činnost komise pro mapování lidových staveb, v níž aktivně pracují jak čeští, tak slovenští odborníci.
- dr. J. Kramařík:** Základem činnosti NSČ při přípravě NAČSSR je dopisovatelská akce. Vlastní vědecká práce náleží do akademických institucí.
- dr. Š. Mruškovič:** Kritizuje dosavadní organizaci, na níž se vynakládá dosti finančních prostředků a výsledky jsou neuspokojivé. Požaduje více osobní zodpovědnosti za úkoly.
- doc. dr. V. Pražák:** Předkládá otázku, zda jsou na Slovensku zajištěny všechny obory pro mapování.
- dr. Š. Mruškovič:** Vysvětluje zejména spolupráci při mapování lidových staveb a konstatuje, že řadu problémů je možno vyřešit i bez velkých finančních nároků. Při dobré snaze by národopisné instituce v našich zemích mohly nalézt prostředky pro zajištění atlasu. Slovenské národní muzeum by mohl vybavit pracoviště technicky. Veškerou práci je nutno kontrolovat.
- dr. Z. Mišurec:** Poukazuje na ekonomickou stránku národopisného atlasu. Celý úkol se rozpadá do dvou částí: 1. mapování, 2. vydání atlasu. Informuje o technických otázkách vydání atlasu.
- dr. V. Frolec:** Diskuse nepřinesou výsledek, dokud se nebude hovořit o konkrétních úkolech.
- dr. S. Kovačevičová:** Výběru otázek vhodných pro mapování je třeba věnovat velkou pozornost. Hlavním předpokladem je teoretická průprava.

- dr. J. **Kramařík**: Zdůrazňuje význam historické erudice a podtrhává důležitost regionální práce, bez níž nelze dělat národopisný atlas. Je třeba získat schopné pracovníky pro vypracování dotazníků, jejichž vydání může zajistit NSČ. Úkoly se musí delimitovat na jednotlivé pracovníky.
- dr. J. **Štastná**: Dotazníky jsou přípravnou prací, nestačí k vlastnímu mapování jevů.
- dr. S. **Utěšený**: Na základě zkušeností z jazykového atlasu zdůrazňuje důkladnost přípravy na mapovací práci a varuje před úspěchaností. Není možno stavět jen na technických otázkách.
- dr. A. **Plessingerová**: Informuje o pozůstalosti po doc. Stránské, která se zpracovává. V dohledné době rozvine práci komise pro mapování krojů a nábytku.
- dr. O. **Skalníková**: Mapování národopisných jevů ze současnosti koresponduje s výzkumem průmyslových oblastí. Dosavadní výzkum je ve stádiu sběru materiálu. Některé jevy již zpracovány v dílčích studiích. Je možno mapovat např. dělnické kolonie, hornické slavnosti aj.
- dr. V. **Svobodová**: Na úseku lidového umění výtvarného je možno kartografovat figurální výšivky. Lidový textil není vhodné mapovat z hlediska výtvarného, ale především ze zřetele technologického a terminologického.
- dr. J. **Kantár**: Seznamuje s metodickým postupem při kartografování lidových staveb na Slovensku, prováděné v souvislosti s budováním skanzenu v Martině. Slovensko člení na 22 regionálních celků. Pomocnou síť pro mapování navrhuje 20 x 20 km, aby byla zachována geografická proporcionalita.
- dr. M. **Pulec**: Uvádí některé výsledky z vlastní praxe mapování folklórních jevů a zvyků (např. pověsti o nadpřirozených bytostech, svatojánská postýlka). Jeho plán pro Prahu má kolem 300 znaků.
- dr. J. **Kramařík**: Negativní značky jsou rovněž důležité (Moszyňki). Velký význam mají lokální mapy, které třeba nepřijdou do atlasu.
- dr. S. **Utěšený**: Informuje o jazykovědných archívech a o možnosti využití jazykovědných materiálů pro etnografické mapy.
- dr. J. **Kramařík**: Na atlase je těžko zachytit sociální jevy. Vhodnější je jejich začlenění do komentáře.
- dr. K. **Fojtík**: Pro atlas nejsou také vhodné otázky etikety.
- dr. J. **Kramařík**: Důležitá je otázka residuí. Je nutno vysvětlit proč určitý jev přežívá nebo zaniká. Časté jsou zde spojitosti se způsobem hospodaření (např. užití koní a jiných zvířat v obyčejích).

- dr. I. **Heroldová**: Upozorňuje na význam náboženství pro rozšíření určitého jevu.
- dr. M. **Pulec**: V úvahu nutno brát také chronologické odlišnosti při rozšíření určitých jevů.
- dr. J. **Kramařík**: Při stanovení hranic je třeba velké obezřetnosti. Informátoři datují etnografické jevy především podle důležitých historických mezníků.
- doc. dr. V. **Pražák**: Navrhuje, aby dr. V. Scheufler pojednal o stanovisku ÚEF v souvislosti s přípravou NA ČSSR.
- dr. V. **Scheufler**: Podává zprávu o práci, kterou ústav vykonal od minulého roku a objasňuje jak si představuje plán. Zástupci ÚEF jednali s pracovníky kartografického ústavu. Bylo přiřčeno pracoviště a pracovní skupina, která se podílela již na vypracování Historického atlasu. Uskutečnila se také schůzka se zástupci SNM v Martině a NÚ SAV. Čeká jednání s pracovníky ministerstva školství a kultury, při němž by měl být dohodnut povinný odběr NA všemi školami v republice, aby bylo možno vydat atlas v počtu nejméně 4.000 výtisků. Uzavřením smlouvy s profesionální institucí vyvstávají závazky ekonomické, které je nutno splnit. Zodpovědnost spočívá na pracovních ÚEF. Při přípravě NA se ovšem počítá i s pracovníky z jiných institucí. Finanční situace neumožňuje vydat NA jako celek nebo jako větší svazky. Předpokládá se, že jednotlivé sešity budou vycházet vždy přes jeden rok. Práce na atlasu nebudou honorovány. Je nutno vytvořit stálý výkonný komitét (8-9 pracovníků), v němž by byly zastoupeny všichni odpovědní pracovníci institucí. K výkonnému komitétu bude přičleněna redakční rada z členů komitétu a autorských kolektivů. Postup prací: První tři sešity budou zkušební a nebudou tematicky vyhraněny. Snahou je podchytit co nejvíce jevů z etnografie a folkloristiky. Po vydání zkušebních sešitů bude uspořádáno sympóziu s mezinárodní účastí. Na základě jednání sympózia bude do r. 1970 vypracován definitivní soupis témat. Rozsah sešitů je podmíněn ekonomickou situací. Počítá se se 4 — 6 mapami základními a 10 — 40 mapami vedlejšími. Legendy budou vypracovány dvoujazyčně. K atlasu budou připojeny průsvitky s obecnějšími otázkami. Je možno počítat s užitím různých podtisků. Práce na jednotlivých sešitech bude zadána jednotlivým pracovníkům nejméně dva roky před vydáním. Čtyři měsíce před odevzdáním sešitu do tisku proběhne recenzní řízení, tři měsíce před odevzdáním se uskuteční porada s odpovědným pracovníkem. Konspekt musí být schválen výkonným komitétem a redakční radou.

- dr. J. **Kramařík**: Základem pomoci NSČ bude dopisovatelská práce. NSČ dá ÚEF k dispozici návrhy témat pro mapování, které byly předneseny na konferenci. Je nutno vyřešit otázku finančních, prostorových a kádrových možností. Je třeba zajistit alespoň jednu sílu pro manipulaci s materiálem. ÚEF by měl pomoci dopisovatelské akci.
- dr. V. **Scheufler**: Pro některé otázky je dopisovatelská síť nezbytná. Je proto nutno ji rovnoměrně rozšířit. Nemělo by se ustoupit od spolupráce se školami.
- dr. J. **Kramařík**: Informuje o zkušenostech s využitím škol v Rakousku.
- dr. S. **Utěšený**: Soplupráce se školami se při sběru materiálu pro jazykový atlas mnoho neosvědčila pro nedostatek aktivních učitelů.
- doc. dr. K. **Dvořák**: Staví se skepticky k této spolupráci a uvádí některé zkušenosti.
- dr. J. **Kramařík**: Doporučuje obrátit se na muzea se žádostí o spolupráci. Některé muzejní ústavy se již přihlásily.
- dr. V. **Scheufler**: Prostorové otázky se vyřeší, pro získání kádrů jsou lepší podmínky v NSČ.
- dr. Š. **Mruškovič**: Důležitou složkou při přípravě NA jsou etnografové-muzejníci. Nutno jim zařadit tuto práci do plánu. Oborová komise musí vyřešit otázku dělby a koordinace úkolů na jednotlivých pracovištích.
- dr. L. **Holý**: Kritizuje nedostatečné konkrétní rozpracování úkolu. Není např. jasné jaká témata budou ve zkušebních sešitech, které mají poměrně brzy vyjít.
- dr. V. **Scheufler**: Do r. 1970 je plánováno dokončení některých syntetických prací v ÚEF. V letošním roce budou dokončeny mapy lidové keramiky, některých témat z hudební folkloristiky, krajkářství.
- dr. J. **Kramařík**: Na zkušebních sešitech je nutno vyzkoušet nakolik je síť vhodná. Atlas sám je druhá věc. Síť se musí doplňovat.
- doc. dr. K. **Dvořák**: Předkládá otázku proč je zkušební sešit vydáván tak náročně. Je nutno rozpracovat časovou posloupnost prací.
- doc. dr. V. **Pražák**: Není znám přesný plán témat a kdo je vypracuje.
- dr. V. **Scheufler**: Práce na atlasu stojí na činnosti členů ÚEF. Každý pracovník musí znát své téma v historickém vývoji. První dva sešity jsou již zajištěny.
- dr. V. **Frolec**: Členové společnosti by měli doplňovat při svých výzkumech okruh dobrovolných dopisovatelů. Navrhuje publikovat seznam dopisovatelů NSČ a připojit mapu míst, odkud pocházejí, aby bylo patrné rozložení dopisovatelské sítě.

- dr. J. **Kramařík**: Dopisovatelská síť bude dobudována do dvou roků. Síť musí být co nejkvalitnější, aby neměla velkou úmrtnost. NSČ musí pokračovat v dopisovatelské akci. Nový komitét musí určit co nejrychleji okruh témat pro mapování a zajistit dotazníky.
- dr. Z. **Soukupová**: Pracovníci regionálních ústavů potřebují mít po ruce seznam dosavadních dopisovatelů, aby mohli získávat další.
- dr. J. **Markl**: Pozastavuje se nad tím, že ve zkušebních sešitech mají být zachyceny jevy z hudebního folklóru. Členové hudebně-folkloristické sekce nejsou o tom však informováni a dovídají se o tomto úkolu až na konferenci.
- dr. J. **Šťastná**: S přípravnými pracemi je nutno započít ihned. Musíme však také znát celkovou koncepci NA.
- dr. V. **Scheufler**: Hudebněfolkloristické otázky byly projednány s vedoucím oddělení dr. Vetterlem.
- dr. J. **Šťastná**: Doporučuje otiskovat předběžné mapy ve Věstníku.
- dr. S. **Kovačevičová**: Postrádáme dostatečnou informovanost. Je třeba se zaměřit na sběr materiálu a neuhánět termíny.
- dr. J. **Kramařík**: Vyzvedává význam národopisných časopisů při publikování výsledků dílčích výzkumů pro NA.
- dr. V. **Scheufler**: Není možno počítat jen s dopisovateli. Postup dotazníkových akcí bude rozpracován letos na podzim.
- dr. J. **Štika**: Atlasová akce není samoúčelná. Uvádí zkušenosti zahraničních atlasů. Zapomnělo se na skupinu témat o povědomí sounáležitosti obyvatelstva (mínění lidu o vlastní kulturní odlišnosti apod.).
- dr. J. **Kramařík**: Podotýká, že podobný dotazník vypracovala doc. Stránská.
- dr. V. **Scheufler**: Výkonný komitét rozešle otázky a bude o práci na NA informovat v tisku.

(Zpracovali V. Frolec a J. Kramařík)

R e s o l u c e ,

přijatá na závěr konference o přípravách Národopisného atlasu ČSSR:

1. Národopisná společnost československá chce dále pokračovat v dopisovatelské akci a prospívat touto činností práci na národopisném atlasu ČSSR.

2. Aby dopisovatelská akce mohla plně dostát úkolům národopisné kartografie, doporučuje Valné shromáždění, aby síť dopisovatelů byla rozšířena, aby byla rovnoměrná vzhledem ke kartografické síti a aby byla pokud možná stálá. V tomto žádá své členy, aby pomohli zajistit stále kvalitní dopisovatele. Definitivní úpravu dopis. sítě provést do dvou let.
3. Valné shromáždění doporučuje, aby v nejbližší době byly podle mezinárodních zkušeností a potřeb národopisného atlasu ČSSR upraveny i dotazníky. V souvislosti s tím ukládá hlavnímu výboru, aby projednal s Ústavem pro etnografii a folkloristiku ČSAV a Národopisným ústavem SAV a SNM otázky finančního, kádrového a prostorového zajištění této akce.
4. Valné shromáždění schvaluje, aby dosavadní mapovací komise byla přejmenována na komisi pro dopisovatelskou činnost, která by se zabývala přípravou dotazníků v souladu s úkoly národopisného atlasu ČSSR a aby měla dohled nad průběhem této akce. Současně schvaluje Valné shromáždění, aby tato komise byla doplněna příslušnými činiteli ÚEF ČSAV, NÚ SAV a SNM v Martině. Provedení tohoto úkolu ukládá hlavnímu výboru NSČ.
5. Valné shromáždění ukládá hlavnímu výboru NSČ, aby projednal s příslušnými ústavy, kde se připravuje národopisný atlas ČSSR, všechny další otázky spolupráce.

SEZNAM DOPISOVATELŮ NSČ K 30. 6. 1966

(Dopisovatelé označení ○ pracují zcela soustavně)

○ Ambrož Ladislav	—	Sobějov	
○ Baborský Jan	—	Radějov	
○ Balatková Staša	—	Kostelní Lhota	
Bartoš Jan	—	Dětkovice	
Batelka Josef	—	Kouřim	
Bém Jan	—	Písek	zpracuje: Prácheňsko
Beneš Ivo inž.	—	Tršice	
Benešová Marie	—	Velké Meziříčí	
Bělík Vratislav	—	Vladislav	
○ Beran Bohuslav	—	Ježovy	
Beránek Václav	—	Předměřice n. Jiz.	
○ Blahutka Bedř.	—	Věteřov	
○ Blahůtka Frant.	—	Násedlovice	
○ Boček Václav	—	Zvěrkovice	
○ Bodlák Václav	—	Čekanice	
Braný Václav	—	Přestavlky	
○ Brávek Josef	—	Bitětice	
○ Bradský Josef	—	Jivina	
○ Brodský Rudolf	—	Koberovy	
○ Broukal Václav	—	Žarošice	
○ Bubník Frant.	—	Lžín	
Bursíková Marie	—	Sedlec-Prčice	
○ Bužek Jan	—	Střítež	
○ Bystřický Josef	—	Žádovice	
○ Capoušek Jaroslav	—	Kočí	
○ Cedidla Josef	—	Seninka	
○ Cejpek Antonín	—	Budíkovice	
Čapek Josef	—	Dolní Krupá	
○ Čáslavský V.	—	Praskačka	
○ Čichoň Frant.	—	Markvartice	
Činka Mirosl.	—	Dolánky	
Čížek Jaromír	—	Průhonice	
Dalecký Frant.	—	Libkov	
○ Diblík Bedřich	—	Vlkonice	
Doležal Jan	—	Velký Bor	
Doležálek Josef	—	Skuteč	
Doležálek Václav	—	Svinný	
Dolínek Adolf	—	Bystročice	

○ Dosoudil Frant.	—	Tvorovice
○ Dostál Josef dr.	—	Brno
○ Dřevjaná Anna	—	Janovice o. Místek
○ Dubový Karel	—	Troubelice
Dufek Jindřich	—	Stáj
○ Durdíková Emilie	—	Šonov
○ Dušková Anna	—	Strašín
Erlebach Jaroslav	—	Čakovice
○ Falář Jan	—	Zdíkov
○ Fejkus Ladislav	—	Rosice n. Lab.
○ Fereš Bedřich	—	Mochov
○ Fojtů Josef	—	Val. Klobouky
○ Franěk Josef	—	Český Brod
○ Frel Antonín	—	Dolní Újezd
Frydrych Jan	—	Přívory
○ Hakl Frant.	—	Radonice
Hanzelka Emil	—	Kopřivnice
Hartman Josef	—	Stará Skřeneř
Havlíček Bedřich	—	Čes. Těšín
○ Havlíček Matěj	—	Petrovice II
○ Havlová Milena	—	Kovanec
Havrda Frant.	—	Svatoňovice
○ Hejda Frant.	—	Sobůlky
○ Herman Jindřich	—	Bartošovice
○ Herout Karel	—	Solopysky
○ Herynk Alois	—	Týnec n. Sáz.
○ Hess Josef	—	Skočice
○ Hnídek Rudolf	—	Spálov
Hnízdo Josef	—	Vršce
Holan Jiří	—	Světlá n. Sáz.
○ Holobrádek Frant.	—	Lanžhot
○ Holub Josef	—	Sušice
Holý Frant.	—	Studená
○ Hora Josef	—	Radkovice
Horký Josef	—	Mohelnice
Hořká Ludmila	—	Kravaře
Hospodářská Ant.	—	Čes. Budějovice
Houska Frant.	—	Březina
Hrdý Rudolf	—	Slavhostice
Hrubý Vojtěch	—	Vimperk
○ Hruška Miroslav	—	Bykoš
○ Hubáček Cyril	—	Svárov

Hynčica Stanislav	—	Radikov	
○ Chalabala Frant.	—	Ždánice	
○ Chudoba Ant.	—	Lužany	
○ Jakš Frant.	—	Budkov	
Jakší Marie	—	Bavorov	
○ Jakub Jan	—	Myslivořice	
Janáček Karel	—	Sobíňov	
○ Janča Jan	—	Horní Němčí	
Jandádek Štěpán	—	Domanín	
Jandurková Božena	—	Žeretice	
○ Jandová Frant.	—	Vysoké n. Jiz.	
○ Janeček Jindřich	—	Traplice	
○ Jankovský Rudolf	—	Radňov	
Jaroš Vlastimil	—	Keblice	
Javořík Frant.	—	Štípa	
○ Jílek Josef	—	Jámy	
Jeník Jan	—	Petrovice	
Jílek Antonín	—	Černovice	
jindrák Karel	—	Nadějkov	
○ Jirásek Frant.	—	Praha I	zpracuje Bílý Újezd
○ Junek Ondřej	—	Týn n. Vlt.	
Jurečka Otmar	—	Drásov	
○ Jurošek Michal	—	Hrčava	
Kabourek Jakub	—	Tlumačov	
○ Kalanda O. dr.	—	Planá u Mar. Lázní	
Kaše Miroslav	—	Stod	
Kellner Jan	—	Sedlice	
○ Kuhn Josef	—	Čistá u Horek	
○ Klecandová Anna dr.	—	Kobylky	
Klimeš Vlastimil	—	Ratíškovice	
○ Knez August.	—	Jezdovice	
○ Knor Frant.	—	Dobrovice	
○ Kobza Jan	—	Herbortice	
○ Kochta Jan	—	Počepice	
○ Kojecký Frant.	—	Kurovice	
○ Kojecký Vojtěch	—	Záhlinice	
○ Kolář Josef	—	Dívčice	
Kolman Lad.	—	Zahrádky	
Komínek Jaroslav	—	Ořechov	
○ Kondárová M.	—	Šestajovice	
Kopka Antonín	—	Strážovice	
○ Korb Frant.	—	Kynšperk n. O.	

○ Korejz-Blatinský Jos.	—	Javornice	
Koreš Jan	—	Vacov	
○ Korhoň Josef	—	Drahanovice	
Kosina Karel	—	Spačice	
○ Košťák Josef	—	Psinice	
○ Kotal Jan	—	Bratřice	
Kotík Jaromír	—	Velká Bíteš	
Kouba Stanislav	—	Praha 10	zpracuje Pacov
Koudelka Josef	—	Petrovice	
○ Kožná Anna	—	Hrabyně u Opavy	
○ Krč Frant.	—	Okrouhlá	
Krejčová Frant.	—	Chlum	
Krhoun Frant.	—	Čížová	
Krušina Josef	—	Trpín	
Kříž Vlad.	—	Bystřice n. Peršt.	
Kšír Jos. inž.	—	Olomouc	
Kubalíková Julie	—	Valdov	
Kubiš Frant.	—	Kyjovice	
Kučera Václav	—	Hřmelín	
Kudláček Rudolf	—	Skuteč	
Kukla Jan	—	Nezdice	
○ Kukulka Josef	—	Vlčnov	
○ Kulhánek Jan	—	Vřesník	
Kús Rudolf	—	Sušice	
○ Kvítek Václav	—	Lešany	
○ Laun Antonín	—	Lužná	
○ Lanštják K. P.	—	Praha 3	
○ Liškutín Jan	—	Jiříkovice	
○ Löffelman Karel	—	Krupka	
○ Macák Václav	—	Třímany	
○ Macek Alfréd dr.	—	Mikulov zpracuje Milovice, Dunajovice	
Malár Jan	—	Nová Lhota	
Malina Václav	—	Hvozdec	
○ Malý Josef	—	Ostrava	zpracuje Frýdlant
Mana Josef dr.	—	Lipina	
Mandelíček Ant.	—	Malčice	
○ Máňovec Martin	—	Vrčeň	
○ Mareček Frant.	—	Sluhy	
○ Martinů Jan	—	Slapy	
Masař Josef	—	Pavlovice	
Mašek Josef	—	Radkovice	
Matějková Irena	—	Volyně	

Matějka Josef	—	Volyně
Materna Josef	—	Boseň
○ Matoušek Václav	—	Starý Rožmitál
○ Matula Jan	—	Hukvaldy zpracuje Sklenov-Hukvaldy
○ Matýsek Frant.	—	Vlachovice n. Vl.
○ Mazalovský Frant.	—	Lžín
○ Medlák Josef	—	Lány
○ Mejzlík Adolf	—	Měříň
Míčka Jan	—	Zaliny
Michal Václav	—	Dobřeň
○ Mikel Mirosl.	—	Hřiv. Újezd
○ Mikeška Frant.	—	Horní Moštěnice
Mikoláš J. L.	—	Skalice u Frýdku
Mikuš Josef	—	Nový Hrozenkov
○ Milder Václav	—	Olomouc
○ Militký Zdeněk	—	Dřevěnice
○ Moravec Gustav	—	Čečovice
○ Morkes Jan	—	Dlouhá Třebová
○ Mottl Ladislav	—	Podveky
○ Mrázek Bohuslav	—	Ponětovice
○ Musil Frant.	—	Žďár
Müller Ant.	—	Dražůvky
Müller Jarosl.	—	Oucmanice
Najman Josef	—	Sovolusky
○ Narovec Frant.	—	Vrané n. Vlt. zpracuje Dolní Kožlí
○ Navrátil M.	—	Kojetín
○ Navrátilová Eugenie	—	Velký Újezd
○ Nevoral Ladislav	—	Příbram
Nebeský Karel Mg Ph	—	Jesenice
○ Novák Vilém	—	Velešice
Novotný Dobroslav	—	Bohdašín
Novotný Josef	—	Nová Ves p. Kněžice
○ Ogrodník Josef	—	Bojkovice
Ondrusz Józef	—	Karviná
Orlík Jan	—	Skřipov
○ Otáhal Václav dr.	—	Kobylí na Mor.
○ Palička Frant.	—	Slatiny
Pálková Marie	—	Kunvald
○ Páral Karel	—	Babice
Paroulek Josef	—	Světlá 28
Pátek Matěj	—	Horní Bojanovice
○ Pavlík Josef	—	Jilem

Pecháček Jan	—	Loukov	
Pelán Ant.	—	Pulkov	
○ Pichová Olga	—	Hořičky II	
○ Pirker Frant.	—	Drslavice	
Plečka Rudolf	—	Chlum	
Pomahač Jiří	—	Praha 8	zpracuje Žinkovsko
○ Pospíšil Bohumil	—	Čáslav	
Pospíšil Josef	—	Vojtěchov	
○ Postránecká Vlasta	—	Mělník	
Prachař Ondřej	—	Sopotnice	
Przeczek Gustav	—	Střítež	
Přibil Jan	—	Žerůtky	
○ Přidal Jan	—	Kolšov	
○ Pumprla Josef	—	Pacetluky	
Raindl Frant.	—	Lišov	
Razima A.	—	Křelovice	
○ Ročeň Čeněk	—	Dolní Babíkov	
Rösslerová Vlasta	—	Rybník 173	
○ Rydlo Stanislav	—	Šonov	
○ Ryklová Vlasta	—	Dětenice	
○ Rysová Aloisie	—	Němčany	
Rytíř Frant.	—	Svinošice	
Řezníček Bohumil	—	Zádolí	
○ Řízek Josef	—	Bílá Třemešná	
○ Sadílek Zdeněk	—	Liptál	
○ Sečkař Frant.	—	Louka	
○ Sekot Antonín	—	Trpišovice	
○ Skála Josef	—	Skalice u Č. Lípy	
Skarka Jan	—	Dolní Domaslovice	
○ Sladkovský Jan	—	Červená Lhota	
Slavíček Frant.	—	Dobrá Voda	
Slavík Alois	—	Všeradice	
Slezák Josef	—	Domašín	
Slezák Václav	—	Dobrá Voda	
○ Smržová Marie	—	České Meziříčí	
○ Sobotka Frant.	—	Něčín	
○ Spáčil Antonín	—	Veselí n. Mor.	zpracuje Vnorovy, Liděřovice, Zarazice
○ Stebel Josef	—	Dolní Těrlicko	zpracuje Karviná a Místek
Stejskal Ant.	—	Tišnov u Brna	
Stejskal Jarosl.	—	Čenětice	zpracuje Kř. Újezdec-Čenětice

Stibor Frant	—	Újezdec	
○ Stránský Jarosl.	—	Buřany	
○ Střelec Frant.	—	Nedvědice	
○ Suchánek Antonín	—	Dluhonice	
○ Suchánek Josef	—	Blažkov	
○ Sušilová Libuše	—	Valašské Klobouky	
Svoboda Ferdinand	—	Čáslavice	
○ Svoboda Frant.	—	Lhoty-Vortová	
○ Svoboda Frant.	—	Pacetluky	
○ Svoboda Josef	—	Cekov	
○ Svoboda Rudolf	—	Náměšť n. Osl.	
Svoboda Václ.	—	Chařovice	
Svozil Frant.	—	Krnov	
○ Sýkora Stanislav	—	Stará Voda	
○ Synek Josef	—	Stará Huť	
Šafář Václ.	—	Rusek	
○ Šachl Frant.	—	Klec	
○ Šefčík Václav	—	Unhošť	
Ševčík Josef	—	Březová	
Šíma Oldř.	—	Nová Včelnice	
○ Šimků Oldř.	—	Rosička	
○ Šindelář Frant.	—	Jestřebí	
○ Šmidová J.	—	Olešinky	
○ Šorma Josef	—	Hvoždany	
Štangler Bohumil	—	Čes. Třebová	
Štěrba Josef	—	Březnice	
○ Šubrt Adolf	—	Kladruby o. Rokycany	
Šustek Frant.	—	Spálov	
Švinger Frant.	—	Dolní Bukovsko	
○ Tichánek Frant.	—	Bozkov	
○ Tomáš Václav	—	Blešno	
Trešl V.	—	Myslkovice	
○ Trková Božena	—	Lipice	
○ Turek Jakub	—	Žitná	
Turinský Josef	—	Horní Slověnice	
Václavík Jan	—	Doudleby	
○ Vaculík Frant.	—	Kobylná n. Vidnavkou	
Vagenknecht K.	—	Mrklov	
Valečka Josef	—	Všeruby	
Válek Vlastimil	—	Gottwaldov	zpracuje Želechovice Zádveřice
○ Vaňáček Petr	—	Bedřichovice	

○ Vašečka Ferd.	—	Měšice
○ Vašmucius Ant.	—	Kralovice
○ Večerník Jaroslav	—	Stará Ves
○ Vedral Bohumil	—	Oplany
○ Veit Miroslav	—	Pavlov
○ Vildomec Frant.	—	Boskovštejn
Vildomcová Evž.	—	Boskovštejn
Vltavský Cyril	—	Horní Bolíkov
○ Vobr Josef	—	Dříteň
○ Vogl Jaroslav	—	Lenešice
○ Vojta Václav	—	Chotýčany
○ Voltr Karel	—	Židovice
○ Vondráček Josef	—	Velký Újezd
○ Voříšek Karel	—	Stržanov
Výborný Jindřich	—	Raná
○ Vyhlídka Bohuslav	—	Osek u Rokycan
○ Vyhnaněk Josef	—	Benešov
Vymětalík Josef	—	Hlinsko
Vyšín Karel	—	Davle
Zadrazil Jaroslav	—	Sudkův Důl
○ Zadrazil Rudolf.		St. Bozděchov
○ Zahradník Frant.	—	Vanov
Zbořil Jaroslav	—	Dambořice
○ Zelenka Václav	—	Vyhnanice
○ Zezulák Josef	—	Velké Pavlovice
Zlatohlávek B.	—	Rozběžice
○ Zvolánek Stanislav	—	Oudoleň
○ Žalud Jan	—	Hluboká
○ Žalmán V.	—	Manětín
○ Žrout J.	—	Trstěnice

Z P R Á V Y

ZPRÁVA O ČINNOSTI NSČ ZA ROK 1965

Doc. dr. Karel Dvořák, předseda NSČ

Zdravím Valné shromáždění naší Společnosti a srdečně vítám všechny jeho účastníky. Potěšitelně vysoký počet přítomných opravňuje k názoru, že Valná shromáždění, zejména od té doby, co jim byla dána odborná pracovní náplň, nejsou pokládána za pouhou formalitu nebo jenom za příležitost k osobním přátelským setkáním. Zmíněný počet přítomných činí zasedání regulérním a lze konstatovat, že je schopné právoplatně se usnášet.

Jak je známo, zavedli jsme takovou praxi, že se Valná shromáždění svolávají střídavě do jednotlivých zemí našeho státu. Přitom se volí taková místa s takovými pracovišti, která mají z našeho hlediska zvláštní význam. Dále vede druhý aspekt k volbě míst pro Valná shromáždění; záleží v tom, že se domníváme, že takto můžeme veřejně projevit, jak si vážíme a ceníme práce svých členů, zejména muzejníků, kteří působí často s velikými obtížemi mimo pracoviště. Domníváme se, že takto můžeme svým způsobem jejich práci podpořit.

Letos padla volba na Poděbrady. Třeba říci, že jsme se setkali s velkým porozuměním zdejších pracovníků, a je mi tedy na tomto místě neobyčejně milou povinností poděkovat za hostitelskou péči všem, kdož se na přípravě a zajištění letošního Valného shromáždění podíleli.

Při tomto slavnostním vstupu ještě jednu připomínku. Už na minulém Valné shromáždění se poprvé přikročilo k volbě zahraničních členů. Řídili jsme se přitom zásadou, aby i napříště bylo v této věci postupováno uvážlivě, aby volba byla skutečně poctou. Není důvodu v této linii nepokračovat. Navrhuje se proto Val. shromáždění, aby byli letos zvoleni zahraničními členy prof. dr. Mihai Pop a prof. dr. Cvetana Romanská.

Přecházím k vlastní zprávě o činnosti. Ve shodě s pracovním programem, který byl vypracován podle směrnic pětiletého plánu NSČ, dále podle usnesení Val. shromáždění a podle dohody s vedením ÚEF, viděla Společnost v uplynulém roce svůj hlavní několikaletý úkol v organizační pomoci při přípravě etnografického atlasu. Až od roku 1970 se práce na něm stane stěžejním bodem programu ÚEF. A právě do té doby zajišťuje přípravné práce Společnost. O jak významný úkol tu jde, netřeba tuším znovu rozvádět.

Podle hledisek tohoto úkolu byla pojata už náplň minulého Valného shromáždění. Kromě přínosu, jímž byl referát prof. Brataniče i diskuse,

Lze konstatovat, že jeho návštěva přinesla i další prospěch pro práci Společnosti, totiž reciprocitu v pozvání dvou našich členů, jejichž zkušenosti tvoří podklad hlavního referátu naší letošní konference. Ve shodě s tím bylo zvoleno i datum letošního shromáždění, a to tak, aby právě navázalo na jejich pobyt v Jugoslávii.

Důsledkem nově pojatého těžiska práce Společnosti, jakož i na základě doporučení minulého Valného shromáždění, bylo to, že se nejdůležitější komisí stala komise pro práci s dopisovateli, vedená dr. Kramaříkem. Její práci byla v průběhu celého roku věnována soustředěná pozornost jak předsednictva, tak i ze strany sekretariátu. Komise zaktivizovala síť dopisovatelů, která se rozšířila a zajistila vyšší úroveň dopisovatelských informací. Základní informace byly jako v minulých letech získávány především dotazníky. Nově byl vydán dotazník o lidové stravě a současně byly soustřeďovány a předběžně zpracovávány vrácené dotazníky o lidovém oděvu a zemědělských soustavách. Takto předběžně zpracovaný materiál byl průběžně předán pracovníkům ÚEF k pořízení ověřovací série map pro definitivní kartografické zpracování. To je ovšem toliko sumární charakteristika činnosti této komise. Bylo by proto vítané, kdyby její předseda pojednal v dalším průběhu o práci komise podrobněji a zejména seznámil shromáždění s plány do budoucna.

Vzhledem k nutnému zdůraznění práce mapovací a dopisovatelské komise ustoupila poněkud do pozadí péče o činnost ostatních komisí. To však neznamená, že jejich práce utrpěla; komise totiž v minulém roce většinou pracovaly na dlouhodobých úkolech, a pokud pomoc potřebovaly, byla jim všestranně poskytována. Celkem měly komise v uplynulém roce 6 odborných zasedání. To ovšem neopravňuje k názoru, že by v jejich činnosti bylo všechno v pořádku. Možná, že se tu projevuje jistá, doufejme dočasná únava a deziluze z kolektivní práce, což je ovšem jev obecnější povahy. Dále: komise nedávají o sobě předsednictvu dost dobře vědět. Pouze na základě vlastního názoru lze říci o komisi slovesně folkloristické, která po jistém ochabnutí oživila činnost a začala s prací, od níž, zdaří-li se, si lze slibovat zpracování důležitého slovníku odborných pojmů, který komise hodlá rozšířit o materiál ne jenom folklórní.

V uplynulém roce umožnila zvláštní dotace Společnosti provést i přímý terénní výzkum na ohroženém území řeky Želivky. Mimo to finančně a odborně Společnost zajistila dva menší výzkumné úkoly. Podrobnější charakteristiku této činnosti podává zvláštní zpráva.

Lze říci, že mnoho starostí a energie bylo věnováno stabilizaci ediční činnosti. Pozměněná redakční rada, vedená Václavem Frolcem, se ujala své funkce velmi iniciativně a nekonvenčně. Výsledkem je, že se podařilo zajistit, aby Věstník mohl plnit svoje hlavní poslání, tj. být spojkou mezi

hlavním výborem a dopisovateli, informovat je, metodicky vést, otiskovat ukázky z jejich prací a kromě toho plnit i funkci pohotového zpravodaje o aktuálním stavu národopisné práce. Kromě toho vytvořila nová redakční rada i předpoklady pro publikaci ročenky, kde by byly uveřejňovány závažnější původní práce, v budoucnu pokud možná i zahraničních kolegů.

Co se týče dalšího programu edičního, existuje celkem jasná koncepce, vypracovaná redakční radou. O ní se blíže zmíní její předseda. Nicméně je třeba zmínit se v této souvislosti ještě o jedné věci, totiž vyřešit podnět slovenských členů z minulého Val. shromáždění. Jde o to, zda se má stát stabilizovaná cena Věstníku pevnou součástí členského příspěvku. V tomto směru třeba přijmout usnesení. Konečně pak upozorňuji v této souvislosti na zprávu hospodáře. Konstatuje se v ní, že se letos zlepšila morálka v placení členských příspěvků. Stalo se to však bohužel za cenu upomínání, leckdy až nuceně dosti nedůstojného. Zbývá tedy rozhodnout, co se má stát s těmi, kteří i nadále zůstanou hluší k upomínkám za dlužné příspěvky a publikace.

Po několikerém neúspěšném pokusu v minulých letech se podařilo na podzim uplynulého roku oživit propagaci našeho oboru cyklem národopisných přednášek v Klubu zaměstnanců MŠK na Příkopech. Stalo se tak především z iniciativy arch. Štěpánka. Za příspěvek k propagaci oboru lze v jistém smyslu považovat rovněž podíl Společnosti na oslavě výročí F. J. Hrušky v Peci, a to slavnostním proslovem předsedovým.

Pokud jde o navázání mezinárodních styků, k nimž směřovalo jedno z usnesení minulého Val. shromáždění, lze říci, že jejich jistou formu lze spatřovat v hojných stycích s jugoslávskými kolegy, které by ovšem bylo ještě třeba uvést na nějakou pevnější základnu. Co se týče polského Towarzystwa, sondoval půdu předseda. Bylo mu však sděleno důvěryhodně, že je Towarzystwo současně v krizi a že je radné vyčkat jeho konsolidace.

Stav členstva zachycuje zvláštní statistická zpráva.

Jako v minulých letech zvládal sekretariát pohotově a obětavě rozsáhlou agendu, spojenou s řízením dopisovatelské sítě, dále podporoval propagační činnost a zajišťoval činnost ediční a prodej publikací. Proti jiným letům pak sekretariát navíc úspěšně zvládl mnohem rozsáhlejší a náročnější práci s novou koncepcí výročních shromáždění, kde se stala těžištěm odborná náplň.

Takový je tedy přehled o činnosti Společnosti v uplynulém roce. Chtěl bych ještě závěrem konstatovat, že všechna usnesení minulého výročního shromáždění byla v podstatě splněna a že činnost Společnosti byla kladně hodnocena i příslušným kolegiem ČSAV.

Po zprávě předsedově Valné shromáždění uctilo obvyklým způsobem památku zesnulých členů a kandidátů: dr. Emanuela Baláše, prof. dr. Václava Husy, národního umělce J. Š. Kubína, prof. dr. Otakara Pertolda, insp. Karla Remeše a PhMr. Josefa Vaněčka.

Usnesení, přijatá na Valném shromáždění NSČ a SNS, konaném 16. 3. 1966

Valné shromáždění NSČ ukládá hlavnímu výboru Společnosti:

1. Upravit členský příspěvek z dosavadních 10 Kčs na 20 Kčs s tím, že tento příspěvek bude již zahrnovat i poplatek za Věstník, který členové Společnosti dostávají.
 2. Zajistit pravidelné vydávání Věstníku, a to tím způsobem, že Věstník bude vycházet dvakrát ročně ve formě dvojčísel.
 3. Všechny členy Společnosti, kteří déle než 3 roky dluží své příspěvky, vyloučit z členství NSČ a dlužné příspěvky od nich vymáhat právně. Právně též vymáhat poplatky za odebrané publikace, nebudou-li zaplacený během tří let.
 4. Předsedům odborných komisí se ukládá pravidelně referovat o činnosti jejich komise (pro publikování těchto zpráv ve Věstníku).
 5. Všechny členy Společnosti seznámit písemně (nejlépe cyklostylovaným oběžníkem vloženým do 3—4 čísla Věstníku) s přijatými body tohoto usnesení.
-

Zpráva o stavu členstva v r. 1965

V uvedeném roce měla naše Společnost 148 řádných členů, 68 kandidátů, 7 čestných členů a 3 čestné členy zahraniční.

Na valném shromáždění dne 16. 3. 1966 bylo usneseno, že bude nabídnuto členství těmto národopiscům:

Václav Burian, Vlastivědný ústav Olomouc,
Emil Malacka, redaktor Rovnosti, Brno,
Marie Náplavová, ÚLUV, Uherské Hradiště,
Vladimíra Pachlová, Vlastivědný ústav, Olomouc,
Marta Šrámková, ÚEF, Brno,
Josef Wolf, katedra etnografie, Praha.

Kandidatura bude nabídnuta:

Jiřině Rousové z Valašského muzea v přírodě v Rožnově p. Radh. a
Karlů Panákovi z Národopisného ústavu Moravského muzea v Brně.

Čestné členství bude nabídnuto:

prof. dr. Mihai Pop, Bukurešť a prof. dr. Cvetana Romanovská, Sofia.

Výskumy pastierstva na Slovensku.

Hlavnou dlhodobou úlohou slovenského národopisu je štúdium dejín slovenskej ľudovej kultúry. Z tejto hlavnej úlohy vychádzajú a jej realizácii sa prispôsobujú všetky významnejšie podujatia na úseku slovenského národopisu. Pri určovaní konkrétnych výskumných tém sa uprednostňuje problematika, ktorá je najmenej prebádaná a riešenie ktorej má pri objasňovaní vývoja ľudovej kultúry na Slovensku mimoriadny význam. Jedným z uprednostnených úsekov vedecko-výskumnej činnosti Slovenskej národopisnej spoločnosti je život a kultúra slovenských pastierov. Pastierstvo ako významné odvetvie ľudového zamestnania na Slovensku zohralo pri formovaní ľudovej kultúry najmä v horských oblastiach slovenského územia významnú úlohu, ba v niektorých častiach krajiny prevažuje pastierska kultúra nad kultúrou roľníckou. Táto skutočnosť sa vzala do úvahy pri výbere témy „Pastierstvo na Slovensku“ do výskumných plánov Slovenskej národopisnej spoločnosti. Na uprednostnenie tejto výskumnej problematiky vplývala iniciatíva Medzinárodnej komisie pre štúdium ľudovej kultúry Karpát a priľahlých oblastí; v rámci tejto inštitúcie tvorí pastierstvo hlavnú tému koordinovaného výskumu v celej oblasti Karpát. Napokon určitým podnetom pre slovenských etnografov bol aj zvýšený záujem zahraničných odborníkov o výskum pastierskej problematiky na slovenskom území. Schválením tejto té-

my v rámci výskumných úloh SNS sa potreby slovenskej vedy dali do súladu s tendenciami medzinárodnej spolupráce na úseku národopisu.

Slovenská národopisná spoločnosť sa hneď od počiatku ujala myšlienky podporiť túto vedecko-výskumnú akciu a hlavne finančne ju zabezpečovať až do skončenia celého výskumu. Zodpovedný pracovník za úlohu vypracoval projekt výskumu, ktorého realizácia sa schválila podľa jednotlivých kratších etáp na tri až päť rokov. V projekte sa predpokladal výskum podľa jednotlivých oblastí. Keďže v pláne výskumu neboli len horské oblasti Slovenska, ale aj nížinaté časti južného územia, od počiatku akcie sa počítalo s účasťou širšieho výskumného kolektívu. Výbor SNS súhlasil so zaradením akcie do svojich výskumných úloh s podmienkou, že vedúci výskumu po odbornej stránke svedomito pripraví celú úlohu a že organizačne zabezpečí potrebný počet spolupracovníkov. Odborná príprava pozostávala z napísania výskumnej príručky, ktorú SNS vydala pod názvom Spôsoby chovu hospodárskych zvierat — Návod na etnografický výskum (Bratislava 1962, strán 182), z vykonania informatívnych prieskumov, na ktorých sa jednak overila použiteľnosť príručky, jednak sa vybrali lokality pre podrobnejší výskum, a napokon do odbornej prípravy patrili aj inštruktáže účastníkov výskumu, ktoré vykonal vedúci výskumu v spolupráci s jednotlivými katedrami ná-

rodopisu v Bratislave, Brne a Prahe. Na výskum sa prihlásili študenti všetkých troch národopisných katedier v ČSSR. Vedenie príslušných katedier nielenže dalo súhlas s účasťou študentov národopisu na tejto akcii, ale sa aj samo aktívne podieľalo na výbere študentov a na ich odbornej príprave pred odchodom do terénu.

Po odbornej príprave a organizačnom zabezpečení sa realizoval základný výskum pastierstva na slovenskom území v rokoch 1961—1965. Výskum mal kolektívny charakter iba z hľadiska spoločnej odbornej prípravy, z hľadiska jednotnej koncepcie zaručenej inštruktážou a používaním rovnakej príručky na výskum, z hľadiska jednotného cieľa celej akcie a napokon aj z hľadiska zameranie jednotlivých seminárov na kompaktnšie územné celky. Vlastný výskum v pridelených lokalitách sa však konal individuálne: každý účastník dostal pridelené dve lokality, ktoré mal preskúmať za dva týždne. Podľa možnosti súčasne s výskumom študentov vykonával výskum v príslušnej oblasti aj vedúci výskumu, čím sa umožnilo lepšie odborné vedenie priamo v teréne a v prípade potreby pomoc jednotlivým študentom pri ich terénnej praxi. Okrem študentov sa na akcii v ojedinelých prípadoch zaslúžili aj iní národopisní pracovníci. Pri pridelení lokalít jednotlivým účastníkom sa brala do úvahy ich pripravenosť v rámci vysokoškolského štúdia; niektorí študenti z prvých ročníkov

nedostali dve lokality, ale im bola pridelená len jedna obec na podrobné preskúmanie, pričom im bol umožnený informatívny prieskum najbližšieho okolia a návšteva múzeí. Podľa možností skupina poslucháčov z jednej katedry dostala pridelený jeden územný celok, ktorý mala skúmať súčasne. Takýto postup uľahčil prácu odbornej inštruktáži a pri samotnom výskume, pretože pridelené územné celky mali približne rovnaký hospodársky, kultúrny a jazykový charakter. Okrem toho sa účastníkom takto umožnilo počas výskumu sa navzájom stretávať a vymieňať si získané skúsenosti. Možno povedať, že takouto formou organizácie výskumu spĺňala celá akcia nielen potreby vedy (t. j. získanie čo možno najväčšieho množstva konkrétnych údajov o študovaných javoch), ale aj potreby odbornej výchovy vysokoškolských poslucháčov. Treba kvitovať, že výbor SNS prejavil aj v tomto smere veľké porozumenie; nielen finančne ale aj organizačne a odbornou prípravou sa podieľal na zabezpečení terénnej praxe študentov národopisu z filozofických fakúlt v Bratislave, Brne a Prahe.

Takto pripravený výskum pastierstva sa započal r. 1961. V tomto roku sa na výskume zúčastnili iba poslucháči národopisu z Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Z prostriedkov SNS vykonali 8 dvojtyždňových výskumov, v rámci ktorých preskúmali 12 dedín v okresoch Banská Bystrica a Zvolen. Roku 1962 sa zúčastnili na

akcii už poslucháči národopisu všetkých troch katedrií: vykonali dovedna 22 výskumov v 38 dedinách so zameraním na okresy Dolný Kubín, Liptovský Mikuláš, Poprad a Spišská Nová Ves. Roku 1963 sa preskúmalo 48 lokalít v rámci 28 dvojtýždňových výskumov prevažne v okresoch Žilina, Čadca, Považská Bystrica, Martin, Žiar nad Hronom, Prešov a Bardejov. Roku 1964 sa v rámci 15 výskumov preskúmalo 29 lokalít prevažne v okresoch Trenčín, Prievidza a Humenné, ako aj v niektorých nížinných oblastiach juhozápadného a východného Slovenska. Napokon roku 1965 sa vykonali 4 výskumy spolu v 8 obciach na rozličných miestach slovenského územia, kde sa výskumy nemohli uskutočniť v predchádzajúcich rokoch. Súhrnne sa vykonalo v rámci tejto akcie z prostriedkov SNS 77 štrnásťdňových výskumov, na ktorých sa preskúmalo 135 lokalít. V uvedenom počte nie je zahrnutých 11 dedín, v ktorých sa nezískalo toľko údajov, aby sa výskum mohol považovať za úspešný. Treba dodať, že muzejní a iní pracovníci sa zúčastnili na tejto akcii SNS len v ojedinelých prípadoch. Vedúci úlohy vykonával v uvedenom období výskumy z prostriedkov Národopisného ústavu SAV.

Základný výskum pastierstva na Slovensku — ktorý sa plánoval z prostriedkov SNS — sa skončil v plnom rozsahu. Ťažiskom výskumu bolo zbieranie základných údajov o salašníctve v horských oblastiach Slovenska. Popri salašníctve sa sle-

dovali aj otázky tradičných spôsobov chovu a pasenia hovädzieho dobytka, ako aj staré formy lúčneho a pasienkového hospodárenia. V menšom rozsahu sa vykonala výskum v nížinných oblastiach, kde sa vyberal menší počet lokalít. Údaje z nížinných oblastí slúžia iba na porovnávacie štúdium. V niektorých dedinách sa venovala hlavná pozornosť výskumníka na špeciálne otázky, ktorých riešenie je pre príslušnú oblasť najpotrebnejšie. Napr. v ktorých dedinách spočíva ťažisko pastierskej kultúry v starých formách chovu hovädzieho dobytka a v spôsoboch života jaloviarov, tam sa problematika salašníctva odsunula na druhé miesto, prípadne sa tam salašníctvo neskúmalo vôbec. Všetky údaje získané výskumom z prostriedkov SNS sú spracované a uložené v Archíve SNS. V jednotlivých elaborátoch výskumníkov sú predovšetkým textové zápisy, okrem toho je tam obsiahnutých mnoho kresebných dokumentov a v niektorých prípadoch aj fotografický materiál. Používanie návodu sa na tomto výskume osvedčilo. Keďže jednotlivé otázky sú v návode rozpracované podrobne, výskumníci sa mohli zúčastňovať na tejto akcii aj bez predbežného špeciálneho národopisného štúdia, resp. bez vysokoškolskej kvalifikácie. Na druhej strane podrobné spracovanie skúmaných otázok v návode svádzalo mladších a neskúsených výskumníkov k mechanickému sledovaniu iba tých otázok, na ktoré sa výslovne upozorňuje v návode a často si nevšimli problé-

mův, ktoré sa v návode podrobnejšie nerozvádžajú, no na ktorých existenciu sa v návode upozorňuje iba všeobecnejšie formulovanými otázkami. Vyplýva z toho ponaučenie, aby sa pri organizovaní budúcich akcií tohto druhu kládol väčší dôraz na individuálnu prípravu jednotlivých výskumníkov s konkrétnym zameraním nielen na problematiku, ale aj na špecifické javy pridelenej lokality. Určité ťažkosti mali najmä českí výskumníci so zapisovaním nárečových termínov. Napriek uvedeným ťažkostiam a nedostatkom sa na tomto výskume získali cenné materiály, ktoré môžu tvoriť východisko k ďalšiemu štúdiu problematiky pastierskej kultúry. Poslednú fázu výskumu — ktorý sa bude vykonávať inividuálne odborníkom pre tento úsek — budú doplnkové prieskumy jednak už v preskúmaných lokalitách, kde sú údaje neúplné, jednak v ďalších lokalitách, na ktoré nás dosiaľ získaný materiál upozorňuje. Tieto výskumy potrvajú až do skončenia celej úlohy, t. j. podľa predbežného plánu do roku 1969.

Počtom preskúmaných lokalít a ich rozložením po celom slovenskom území, komplexným vyčerpaním problematiky v skúmanej téme, jednotnou koncepciou výskumu a klasifikáciou získaných poznatkov ako aj rozsahom a vedeckou hodnotou odovzdaných materiálov predstavuje tento výskum najrozsiahlejšiu skončenú výskumnú akciu národopisnej vedy na Slovensku. Získané poznatky sa použijú nielen pri syntetickom

spracovaní pastierskej problematiky, ale aj pri štúdiu niektorých iných etnografických a folkloristických tém.

Ján Podolák

Výzkum v povodí Želivky. Dotace na výzkum ve výši Kčs 5.000,— byla použita v r. 1965 zejména na výzkum v obcích a osadách v zatápěném území řeky Želivky, neboť tady hrozilo největší nebezpečí z prodlení. Výzkum byl teoreticky připraven v naší komisi (vedoucí doc. dr. Pražák) a po dohodě ve všech detailech s Ústavem pro etnografii a folkloristiku (odpovědný vedoucí úseku dr. Vařeka) byla samotným provedením výzkumu pověřena Katedra etnografie a folkloristiky UK v Praze. Byli vybráni zkušenější posluchači z vyšších ročníků, byla provedena jejich instruktáž a po celou dobu výzkumu s nimi pracoval odborný asistent katedry prom. hist. J. Šťastný. Výzkumu se zúčastnili posluchači: D. Finková, S. Klapková, M. Papír a Eva Javůrková. Výzkum zahrnoval tato témata: osídlení a lidové stavitelství, zemědělství, lidová výroba, lidové umění, lidový rybolov, zaměstnání a lidové zvyky. Výzkum byl proveden v těchto obcích a osadách: Bernartice, Borovsko, Budeč, Dolní a Horní Kralovice, Habrovčice, Hněvkovice, Hrádek, Příseka, Radíkovice, Švihov, Všebořice, Zahrádka. Materiál, získaný na výzkumu obsahuje kolem 100 fotografií, 200 popisných lístků, 10 plánů. Všechny materiály a výzkumové zprávy byly odevzdány ÚEF a nyní je z nich zpracovávána v první řadě

bibliografie a připravuje se kartografické zachycení získaných údajů. Materiál je natolik kvalitní, že nejméně ve dvou případech bude zpracován formou diplomní práce na příslušné katedře (podle sdělení vedoucího Katedry etnografie UK). — V letošním roce, kdy se bude v tomto výzkumu pokračovat, nebudou rozšiřována témata, nýbrž budou přibrány další obce v této dosti rozsáhlé zatápěné oblasti a uvedená odborná témata budou prohlubována; samozřejmě především též s přihlédnutím k budoucímu národopisnému atlasu.

Mimo tohoto hlavního výzkumného úkolu zajistila Společnost tyto další naléhavé práce, které rovněž nemohly být zajištěny pracovníky a prostředky ÚEP:

Doc. dr. V. Pražák a dr. V. Klíma provedli výzkum v oblasti od Kamýku n./Vlt. po Křivoklát a stanovili názvoslovné rozhraničení lidového termínu „síň“ a „dům“ pro vstupní místnost do domu. Výsledkem jejich práce je 100 stránková studie, 1 mapa a asi 100 fotografií. V rámci práce ÚEF bude z tohoto podkladu vypracována jedna z prvních kompletních map národopisného atlasu.

Arch. L. Štěpánek vyhledal podle dispozic dr. J. Vařeky z ÚEF v indikačních skicách stabilního katastru všechny lokality větrných mlýnů na Moravě a ve Slezsku. Prošel 500 map a zjistil kolem 100 lokalit. Tento materiál rovněž poslouží v ÚEF k vypracování mapy pro atlas.

Josef Vařeka

Seminár o vplyve industrializácie na ľudovú kultúru. Industrializácia Slovenska a socialistická kolektivizácia poľnohospodárstva prinášajú so sebou radikálne zmeny nielen na úseku zamestnania, ale aj v spôsobe života a kultúre širokých vrstiev obyvateľstva. Ak v prvých rokoch po druhej svetovej vojne, v období ľudovej demokracie, parcelácia veľkostatkov a pridelovanie pôdy bezzemkom rozmnožili rady drobných roľníkov, počiatky priemyselňovania podnietili mnohých z nich, keďže poväčšine nemohli vyžiť z pôdy, odísť pracovať súčasne aj do zakladajúcich sa priemyselných závodov. V tomto období rozrastá sa skupina obyvateľstva, ktoré popri obrábaní menšej výmery pôdy nachádzalo druhý zdroj rodinných príjmov v práci v priemysle. V ďalšom vývoji časť tejto skupiny, označovanej nepresným termínom kovoroľníci, opúšťa obrábanie pôdy a prechádza natrvalo do priemyslu, druhá časť sa však naďalej pridŕža pôdy najmä v oblastiach, kde výstavba priemyslu neposkytuje ešte dostatok pracovných príležitostí a kde sa kolektivizácia poľnohospodárstva ešte nedokončila.

Industrializácia a kolektivizácia od základu mení nielen sociálne postavenie, ale aj spôsob života. Oba faktory spôsobili, že súčasné obdobie sa stalo obdobím prevratných kvalitatívnych zmien ľudovej kultúry, ktoré si nemôže nevšímať ani národopisná veda. Každé se ukázalo, že tento proces zmien v spôsobe života a kultúre ľudu nemožno skú-

mať metódami tradičného národopisu, ktorý sa usiloval predovšetkým o historickú rekonštrukciu starobylých foriem ľudovej kultúry, a keďže národopisná veda ako veda o historickom vývine ľudovej kultúry musí nevyhnutne sledovať jej vývin a zmeny aj v nových, podstatne zmenených a odlišných podmienkach, ktoré v súčasnosti vytvorila industrializácia a kolektivizácia, vylčlenila sa aj v Národopisnom ústave SAV v Bratislave, podobne ako aj v niektorých ďalších národopisných pracoviskách v ČSSR, osobitná skupina pracovníkov, ktorí sa zameriavajú predovšetkým na štúdium súčasných zmien v spôsobe života a kultúre ľudu.

Prečo je to tak, možno odôvodniť tým, že zmeny, ktoré sa v súčasnosti uskutočňujú, sú v doterajšom vývine ľudovej kultúry najrozsiahlejšie a najprogressívnejšie. Nakoľko ide o radikálny proces, zmeny ľudovej kultúry v súčasnosti vyžadujú si nielen zvýšený študijný záujem, ale aj primerané úsilie správne ich zachytiť a interpretovať. To možno uskutočniť iba použitím nových metód, ktoré zodpovedajú úlohám kladeným na národopisnú vedu v súčasnosti. Nie je to práca ľahká, nakoľko v súvislosti s ňou treba riešiť aj niektoré základné teoretické a ideologické otázky objektu štúdia, ako aj otázky metodologického prístupu v terénnom výskume i vo vysvetľovaní získaného materiálu.

Na ujasnenie týchto zložitých a naliehavých otázok zorganizoval Národopisný ústav SAV v Bratislave za

účasti vlastných pracovníkov i niekoľkých prizvaných odborníkov osobitný seminár pod názvom **Vplyv industrializácie na ľudovú kultúru**. Seminár sa uskutočnil v dňoch 7.—9. marca 1966 v domove vedeckých pracovníkov v Smoleniciach na Slovensku. Cieľom seminára bolo na jednej strane zhodnotiť doterajšie poznatky z terénnych výskumov, ktoré sa už niekoľko rokov uskutočňujú vo viacerých vybraných oblastiach Slovenska, jednak hlbšie rozpracovať a ujasniť si aj niektoré teoretické a metodologické otázky, súvisiace s výskumom ľudovej kultúry v súčasnosti. Bolo to potrebné aj preto, lebo kým v zmysle tradične orientovaného národopisu objektom výskumu bolo predovšetkým roľnícke obyvateľstvo, dedina, dožívanie archaizmov a tradičných foriem ľudovej kultúry, v súčasnosti spolu s rozšírením pojmu ľud rozšírením sa súčasne aj objekt národopisného výskumu i na výskum kultúry kovo-roľníkov, priemyselných robotníkov, mestských a priemyselných centier. Ľudovú kultúru v tomto zmysle treba chápať dynamicky ako nepretržitý proces zmien. Objektom výskumu je teda ľudová kultúra v každom štádiu svojho vývinu, pričom hlavným cieľom tejto skupiny národopisných pracovníkov je zachytiť súčasný proces zmien, na neobchádzať pritom ani výskum predchádzajúcich štádií ľudovej kultúry.

Po oficiálnom otvorení v prvý deň odznel referát Michala Markušu, **Vplyv industrializácie na ľudovú kultúru**. Autor sa v ňom usi-

loval objasniť niektoré teoretické a metodologické otázky výskumu súčasnosti. Vychádzal z poznatkov, získaných na výskumoch priemyselného mesta a oblasti Košíc, pričom upozornil, že výskum treba zameriavať súčasne na niekoľko skupín obyvateľstva; predovšetkým na bývalých roľníkov, ktorí sa ako robotníci presťahovali do nových sídlisk, ďalej na bývalých roľníkov, ktorí ako robotníci zostali bývať ešte na dedine, potom na bývalých roľníkov, ktorí v súčasnosti pracujú už v JRD a ŠM, a nakoniec na pôvodných obyvateľov mesta (robotníkov i mešťanov). V referáte vyzdvihol, že pri výskume si treba všímať nielen spoločná, ale aj rozdielne prvky mestskej a ľudovej kultúry, ich vzájomné vzťahy a ovplyvňovanie v historickom vývoji až do súčasnosti.

Druhý referát predniesol Adam Pranda, **Príčiny formovanie etnografických a výrobnokultúrnych oblastí**. Autor vo svojom referáte rozobral rozličné faktory, ktoré formovali tradičné etnografické oblasti na Slovensku, ako aj faktory, ktoré ich v súčasnosti rušia a podporujú vznik nových, výrobnokultúrnych oblastí. V súčasnosti najevidentnejšia je veľká migrácia obyvateľstva za prácou do priemyselných centier a oblastí, ktorá napomáha rozrušovať hranice tradičnej ľudovej kultúry a súčasne formuje hranice nových oblastí, založených na hospodárskom, sociálnom i kultúrnom vplyve priemyselných centier. Vznik priemyselných centier a oblastí je podmienený industrializáciou, ktorá

sa riadi vlastnými zákonitosťami (suroviny, pracovné sily, dopravné možnosti atd.) a obyčajne nerešpektuje bývalé administratívne a kultúrne celky. Tým narúša historickým vývojom viac-menej ustálené hranice tradičných etnografických oblastí a zo svojho zberného a hospodárskeho okruhu formuje postupne novú kultúrnu oblasť, v ktorej možno sledovať jednak proces vyrovnávania niektorých zvláštností ľudovej kultúry smerom k všeobecným znakom kultúry národnej, jednak na druhej strane aj formovanie nových špecifických znakov, odlišných od iných výrobnokultúrnych oblastí.

Druhý deň pokračoval seminár referátom prof. Andreja Melicherčíka, **Tradičné a netradičné v súčasnej ľudovej kultúre**. Autor predovšetkým upozornil na niektoré problémy, súvisiace s používaním určitých pojmov. Nie je napríklad jasné, ako treba chápať ľudovú súčasnú kultúru vo vzťahu k ľudovej kultúre súčasnosti. Ďalej rozviedol, čo treba rozumieť pod pojmom kultúra, národná kultúra a ľudová kultúra a aké je ich miesto a historický vývoj. Upozornil, že v ľudovej kultúre sa prejavujú dve základné tendencie. Na jednej strane je to tendencia meniť sa v štruktúre a meniť štruktúru, na druhej strane zas tendencia vplyvom tradície uchovávať kontinuitu, teda nemeniť sa. Obe tieto tendencie spoločne tvoria dynamickosť ľudovej kultúry v jej dialektickej protikladnosti, nakoľko v súčasnosti sa prejavujú nielen ako kultúrne dedičstvo, ale aj ako pre-

žitok minulosti. Nakoniec odporúčal zamerať sa na poznanie tradičnej ľudovej kultúry a jej štruktúry ako celku, no súčasne skúmať aj stav ľudovej kultúry v súčasnosti, pričom nové kvality možno zistiť až na konkrétnom materiáli.

Po základných referátoch, o ktorých sa hneď po odznení rozprúdila živá a podnetná výmena názorov, odznali ešte pripravené diskusné príspevky, ktoré sa usilovali objasňovať nadhodené problémy na materiáli získanom na výskumoch v teréne.

Tak Viera Gašparíková vo svojom príspevku **O rozpade žánru v ľudovej prozaickej tradícii**, vychádzajúc z rozprávkového repertoáru ľudového rozprávača, upozornila na dôsledky motivickej predimenzovanosti v kompozícii rozprávky, ktorá vyplýva z problému afinity. Príspevok Soni Burlasovej, **K niektorým otázkam súčasnej piesňovej folklórnej tvorby**, usiloval sa charakterizovať novú tvorbu, pričom vychádzal jednak z aspektov zdôrazňovaných už tradičnou folkloristikou, jednak z typických nových vlastností súčasnej tvorby, ako je ústny a kolektívny charakter, generačný programovej tvorby a organizovanosti, otázka folklorizácie a komunikatívnych prostriedkov atd. Milan Leščák vo svojom príspevku **K problému výskumu súčasného stavu folklórnej tvorby** predniesol výsledky svojho výskumu humoristického rozprávania na Spiši, kde sledoval už aj niektoré nové aspekty, napríklad aktívnej a pasívnej

časti repertoáru rozprávača, zmeny v regionálnej špecifičnosti, otázku zmien rozprávačských príležitostí, vzťah k skúmanému žánru atd., pričom pri výskume používal aj niektoré štatistické údaje a metódy sociológie. Diskusný príspevok Ľubice Droppovej, **K problematike súčasnej spevnosti a spevného vkusu**, vychádzal takisto z poznatkov, ktoré autorka získala v oblasti baníckeho mesta Banskej Štiavnice. V príspevku oboznámila nielen s použitými metódami a pracovnými postupmi (reprezentatívny súbor informátorov, metódu historickú a porovnávaciú, metódu opätovných zápisov a experimentu, štatistiku atd.), ale aj s veľmi zaujímavými výsledkami, ktoré vďaka novým metódam výskumu dosiahla.

V posledný deň seminára odznel ešte príspevok Anny Kostkovej, **Adaptácia robotníkov v priemysle pochádzajúcich z poľnohospodárskeho prostredia v oblasti Košíc**. Autorka vychádzala z poznatkov terénnych výskumov robotníkov, ktorí príslušnú kvalifikáciu získali v rámci organizovaného náboru a po vyučení nastúpili do Východoslovenských železiarní. Upozornila na niektoré problémy spojené s ich prispôbovaním sa v novom prostredí mestského sídliska a na formy ich rodinného a spoločenského života.

Nielen po referátoch, ale aj po jednotlivých diskusných príspevkoch živá diskusia spresňoval vyslovené závery, čím ujasnila mnohé teoretické i metodologické problémy výskumu ľudovej kultúry v súčasnosti.

Diskusia zásadne odobrila používanie nových metód, ktoré pomáhajú dosiahnuť výskumný cieľ: zachytiť proces zmien ľudovej kultúry v súčasnosti. Zdôraznila, že treba pokračovať v tomto výskume vo všetkých vybraných oblastiach Slovenska, teda v oblasti Košíc zameriavať sa aj naďalej na výskum priemyselného robotníctva a kultúry mesta, v oblasti Banskej Štiavnice na výskum ľudovej kultúry baníkov a v oblasti Kysúc na výskum ľudovej kultúry kovoŕníkov. Záverom sa rozhodlo prednesené referáty, pripravené diskusné príspevky i celý priebeh diskusie publikovať v niektorom z najbližších čísel Slovenského národopisu. Adam Pranda

Zasedání komise pro mapování lidových staveb v ČSSR. Po předběžných jednáních při konferenci NSČ v Poděbradech se uskutečnila dne 6. května 1966 na katedře pro etnografii a folkloristiku v Brně první porada komise pro mapování lidových staveb v Československu, jejímiž stálými členy jsou dr. Ján Botík z katedry národopisu v Bratislavě, dr. Václav Frolec z katedry pro etnografii a folkloristiku v Brně, dr. Ján Kantár ze Slovenského národného muzea v Martině, dr. Soňa Kovačevičová z Ústavu památkové péče v Bratislavě, dr. Ján Mjartan z Národopisného ústavu SAV v Bratislavě, dr. Štefan Mruškovič ze SNM v Martině a dr. Josef Vařeka z Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV v Praze. Tajemníkem komise byl zvolen dr. V. Frolec. Do mapo-

vací akce budou zapojeni i ostatní badatelé, kteří se zabývají výzkumem lidového stavitelství. Hlavním bodem první porady bylo vypracování společného československého dotazníku pro mapování lidových staveb na našem území. Na jednání první porady navazovali i program druhého zasedání komise dne 26. 7. 1966 ve Valašském muzeu v Rožnově pod Radhoštěm. Na poradě byly projednány připomínky k navrhovanému dotazníku a technické otázky. Redakcí dotazníku byli pověřeni dr. V. Frolec a dr. Š. Mruškovič. Definitivní znění dotazníku bude schváleno na poradě, která se bude konat v září 1966 v Brně. Vydání slovenské i české verze dotazníku zajistí SNM v Martině. Předpokládá se, že dotazník vyjde počátkem roku 1967.

Členové komise se dohodli na přípravě zkušebních map lidového stavitelství v oblasti moravsko-slovenského pomezí, které by měly být vypracovány za spolupráce Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm do konce roku 1967. Mapy by mohly sloužit jako podklad pro konferenci s mezinárodní účastí, která by byla zaměřena na otázky mapování lidových staveb pro potřeby národopisných atlasů a na problematiku interetických vztahů v lidovém stavitelství. Konference by se mohla uskutečnit v r. 1968 nebo 1969. Václav Frolec

Nové národopisné publikace v r. 1966. Nakladatelství Blok v Brně vydalo monografii **Horňácko. Život a**

kultura lidu na moravsko-slovenském pomezí v oblasti Bílých Karpat (autoři hlavních kapitol: J. Jančář (zaměstnání lidu), V. Frolec (stavitelství, oděv), R. Jeřábek (výtvorný projev), J. Tomeš (společenský život), D. Holý (hudební umění), D. Klímová (vyprávění), Z. Jelínková (tanec); redakce: V. Frolec - D. Holý - R. Jeřábek). V nakladatelství Blok vyšel také sborník **Strážnice 1964-1965**. Národopisné studie, který přináší hodnotící článek o folkloristickém festivalu ve Strážnici a jiných národopisných slavnostech, i příspěvky o etnografických oblastech a jiných otázkách (autoři studií: J. Tomeš, J. Kramařík, L. Havlík, V. Frolec, D. Holý, L. Hosák, F. Dostál, J. Štika, R. Jeřábek, R. Kukier, O. Sirovátko, J. Fukač, C. Romanska, O. Mladenović, L. Leng, A. Humenjuk, A. Porickij, E. Lauretta, J. R. Roberts, E. Comisel; redakce: V. Frolec - D. Holý - J. Tomeš). Nakladatelství University J. E. Purkyně v Brně vydalo v edici Spisy filosofické fakulty Brno monografii Václava Frolce, Die Volksarchitektur in Westbulgarien im 19. und zu Beginn des 20. Jahrhunderts. **Slovácké muzeum v Uher-ském Hradišti: Sborník Slovácko 1965**. Obsah: K. Fojtík: Lubor Niederle (K 100. výročí narozenin); H. Johnová: Lubor Niederle a národopisná muzeologie; F. Zemková: Profesor Niederle ve Veletinách; J. Michálek: Spomienkové rozprávanie o Prvej československej partizánskej brigáde Jána Žižku; L. Kuchař: Zlomky života a smrti; V. Frolec—M.

Náplavová: Lidový dům ve východní části jihomoravského pohraničí; R. Jeřábek: Antropomorfní kládové úly z východní Moravy; E. Kahounová: Vinohradnictvo v Skalici; J. Pošvář: O původu viničných právních zvyklostí na jižní Moravě; L. Hosák: Problematika přistěhovalectví na jihovýchodní Moravě v době předbělohorské; B. Beneš: Poznámky k žánru a kompozici kramářských a lidových balad; R. Snášil: Systematický výzkum zaniklé středověké osady v Polešovicích; F. Borák: Vývoj půdorysu Bánova a jeho pluziny; V. a V. Blažkovi: Josef Černík, sběratel a harmonizátor kopaničářských písní; J. Jančář: Slovácké muzeum v letech 1964—1965; J. Vlach: Příspěvek k počátkům školství na Žitkově; Zprávy a recenze.

Totéž muzeum vydalo v edici Kultura a tradice jako sv. 5: Václav Frolec: Vinohradnické stavby na Slovácku, jako sv. 6: Ester Plicková—Vladimír Scheufler: Lidová hrnčina v Československu.

V Krajském středisku lidového umění ve Strážnici vyšly **Národopisné aktuality 1966**, č. 1. Z obsahu: V. Podborský: Etnografie a archeologie; L. Leng: Technické podmienky adekvátnej transkribcie viachlasnej ľudovej hudby; V. Volavý: Lidová zpěvačka Marie Procházková.

Národopisné aktuality 1966 č. 2, které vyšly v červenci, přináší příspěvek H. Laudové o pojmu a metodě strukturální analýzy lidových tanců. Další články: J. Olejník, Etno-

grafické pamiatky oblasti Vysokých Tatier; J. Orel, Malířka kraslic Marie Gavalová; J. Beneš, Současný člověk a lidová kultura. Obě čísla mají rozsáhlou rubriku zpráv a recenzí, které přinášejí informace o nových národopisných publikacích, konferencích a folkloristických slavnostech. Do tisku bylo odevzdáno č. 3—4, které bude Krajské středisko lidového umění ve Strážnici expedovat v prosinci. Stěžejní část tohoto dvojčísla bude věnována otázce figurek lidových muzikantů na valašských betlémech.

Diplomové práce z národopisu.

Ve školním roce 1965—1966 byly z oboru národopis obhájeny tyto diplomové práce:

Katedra etnografie a folkloristiky UK v Praze:

Benža, M.: Príspevok ku štúdiu Indiánov Bororó. 67 str., 1 mapa, 36 obr. příloh;

Dušek, Ant.: Příspěvek ke studiu způsobu života pražské chudiny v období od poloviny minulého století do třicátých let tohoto století. Část 1: 142 str. Příl. 54 str. Část obrazová (2 sv.): 47 fotografií.

Hauptvogelová, V.: Sociální kontrola ve společnosti Indiánů Pueblo. 156 str.

Kandert, J.: Význam matrilineárních pokrevně příbuzenských skupin pro soudržnost bilineárních společností. 86 str.

Polednová, Z.: Tanec jako projev společenského života Indiánů Gran Chaca. 99 str., 3 příl.

Šurkalová, N.: Příbuzenské skupiny v obci Ruský Potok. 90 str.

Katedra pro etnografii a folkloristiku UJEP v Brně:

Panáč, K.: Sousedská svépomoc u Čechů a Slováků se zvláštním zřetelem k moravsko-slovenskému pomezí. 181 str.

Rousová, J.: Lidové stavitelství na Velkomeziříčsku. I. 222 str., II. 137 str. obr. příloh.

Polské vystřihovánky v Brně. V lednu a v únoru probíhala v Etnografickém ústavu Moravského muzea v Brně výstava polských vystřihovánek. Na její realizaci se podílelo muzeum v Opolí, EÚ MM a konzulát Polské lidové republiky. Na výstavě byly zastoupeny práce kurpiowské, lowiecké, sieradzské, rawské, brzezińské a lubelské.

Hudební nástroje Afganistánu byl název výstavy v Etnografickém ústavu Moravského muzea v Brně. Výstava podala dosud nejucelenější pohled na hudební kulturu centrální Asie. Autorem sbírky hudebních nástrojů je inž. Josef Žoch.

Výstava Lidová umělecká výroba na Valašsku proběhla v dubnu a květnu ve výstavních prostorách vsetínského zámku. Autorkou výstavy je pracovnice Vlastivědného ústavu ve Vsetíně Eva Urbachová. Vedle předmětů tradiční výroby byly vystaveny i výrobky družstev Lipta, Valaška, Portáš a ÚLUV.

DOTAZY

Obchůzky masek a obřadní figuríny (Dotaz č. 8)

Shromažďujeme údaje o lidových maskách a figurínách a rovněž o obyčejích, které se k nim vázaly. Krajské středisko lidového umění ve Strážnici hodlá připravit výstavu lidových masek a speciální sborník studií, jenž by byl věnován těmto tématům. Obracíme se na pracovníky muzeí, národopisných a vlastivědných archívů a prosíme je o sdělení, co se v jejich sbírkách nachází z okruhu těchto otázek. Budeme vděčni všem dopisovatelům Národopisné společnosti československé, když nám vypracují odpovědi na uvedené otázky:

1. Existují ve vašem kraji sbírky nebo fotografie lidových masek a figurín? (Jestliže ano, prosíme o jejich popis a adresy majitelů, event. adresy lidí, kteří masky umí zhotovit.)

2. Při kterých příležitostech se uplatňovaly masky a obchůzky maškar? (Uveďte různé podoby a odlišnosti o masopustě, při přástkách, o dožínkách a hodech, ve vánočním období, o svatbě apod.)

3. Které z těchto zvířecích masek byly u vás používány a jak se konaly jejich obchůzky? (Medvěd, koza, kůň, tur, jelen, vlk, liška, kot, had, dále ptačí masky — vrána, čáp, kur atd.)

4. Kdy se používaly masky různých lidských podob? (Např. masky

různých řemeslníků, cikánů, židů, převlékání mužů za ženy, napodobování lidí chromých, tlustých apod.)

5. Jaké masky a obyčeje se vázaly k oslavám dnů některých světců? (Obchůzky Tří králů, Mikuláš, Ambrož, Blažej, Dorota, Barbora, Lucie, Řehoř atd.)

6. Je možno získat nějaké údaje o obchůzkách královniček, králek, o honění krále, jízdách králů a podobných obyčejích? Jak se účastníci těchto obyčejů oblékali?

7. Jaké masky se používaly při svatbě? Především by nás zajímaly masky žen, které byly nabízeny ženichovi místo nevěsty. Jaké masky byly při zatahování cesty svatebčanům, při prodávání nevěsty a peřin ženichovi, figuríny na kole za vozem figurka dítěte aj.

8. Vyskytovaly se nějaké masky při hostinách, při křtu nebo při úvodě? Existovaly nějaké masky při pohřbu? Jak se znázorňovala maska smrti a kdy byla uplatňována?

Kdy a jak se používaly masky vyráběné z tykve, řepy a podobných plodů?

9. Připravovaly se k nějakým příležitostem lidské nebo zvířecí figuríny? (Např. ze snopů, slámy, došků, ze dřeva apod.) Nosila se zde na jaře figurína smrti — Mořena? Dávaly se nějaké figuríny na máje? Vyskytovaly se figuríny na velikonočních hrkačích, na klátových úlech a jiných předmětech?

10. Spjovaly se některé masky se zvláštními tanci? (Např. tanec snopů, motovidla, tance s maskami při masopustních a svatebních průvozech apod.)

Zajímají nás všechny okolnosti a podrobnosti, které se s občůzkami a vůbec s uplatněním masek spojo-

valy. Odpovědi na okruh těchto otázek laskavě zašlete na adresu: Krajské středisko lidového umění, Strážnice, okr. Hodonín. Hluběji propracované příspěvky budeme moci zveřejnit jako materiály v časopise Národopisné aktuality, nebo ve Věstníku NSČ.

Josef T o m e š

OBSAH

Karel Dvořák: Některé otázky textologie folklóru	3
Materiály z konference NSČ	16
Seznam dopisovatelů NSČ k 30. 6. 1966	52
Zprávy	60

INHALT

Karel Dvořák: Manche Fragen der Textologie der Folklor	3
Materialien aus der Konferenz der NSČ	16
Verzeichnis der Korrespondenten der NSČ	52
Informationen	60

V Ě S T N Í K

**Národopisné společnosti československé při ČSAV
a Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV**

Adresa: Národopisná spoločnosť československá při ČSAV,
Praha 1, Malá Strana, Všešrdova 2.

Adresa redakce: Brno, Arna Nováka 1.

Složení redakční rady:

Václav Frolec — vedoucí redaktor, Lubica Droppová, Karel Dvořák,
Dušan Holý, Josef Jančář, Richard Jeřábek, Helena Johnová,
Jaroslav Kramařík, Adam Pranda, Josef Tomeš, Oldřich Sirovátka.

Obálka: Josef Kiesewetter. — Uzávěrka 6. 8. 1966.

Citace: Věstník NSČ.

Tisk: Grafia n. p. Brno — provozovna 24 Kyjov.

Q - 06 * 61460